

SUVREMENA ETNOGRAFIJA TRADICIJSKE KULTURE U CETINSKOJ KRAJINI

Jerkan, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:139290>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

NIKOLINA JERKAN

**SUVREMENA ETNOGRAFIJA TRADICIJSKE KULTURE U
CETINSKOJ KRAJINI**

DIPLOMSKI RAD

SPLIT, 2016.

Odsjek za *Hrvatski jezik i književnost*

Hrvatski jezik i književnost

Kolegij *Hrvatska tradicijska kultura u europskom kontekstu*

SUVREMENA ETNOGRAFIJA TRADICIJSKE KULTURE U CETINSKOJ KRAJINI

Studentica:

Nikolina Jerkan

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 24. studenoga 2016. godine

Diplomski je rad obranjen _____ u Splitu pred povjerenstvom:

SADRŽAJ

1. Uvod	6
2. Predaje	8
2.1. Etiološke predaje	8
3. Anegdote	11
4. Crkveno-pučka baština	12
4.1. Advent	12
4.2. Badnjak	15
4.3. Božić	18
4.4. Sveta tri kralja	19
4.5. Poklade	20
4.6. Korizma	22
4.7. Cvjetnica	22
4.8. Sveto trodnevlje	23
4.9. Uskrs	25
4.10. Sveti Juraj	26
4.11. Sveti Ivan Krstitelj	27
4.12. Velika Gospojina	27
4.13. Svi Sveti i Dušni dan	31
5. Starinske igre	32
6. Starinsko svečano odijevanje	34
7. Rađanje	36
7.1. Divinacije vezane uz rođenje djeteta	37
8. Svadbeni običaji	37
9. Paremiologija	39
10. Ojkalice	43
11. Sinjska alka	48
12. Zaključak	52
Rječnik	53
Izvori	56
Literatura	56
SAŽETAK	59
SUMMARY	60

Mom dragom djedu... Nedostaješ mi.

1. Uvod

Cetinska krajina je smještena u srednjoj Dalmaciji, dijelu koji se naziva Dalmatinska zagora. Obuhvaća širu okolicu Sinjskog polja, a okružena je trima planinama: Dinarom, Kamešnicom i Svilajom. Cetinsku krajinu sačinjavaju tri grada – Sinj (koji je ujedno i središte), Trilj i Vrlika te općine Hrvace, Otok i Dicmo. Granice krajine se poklapaju s granicama bivše općine Sinj, a one obuhvaćaju preko 1000 km kvadratnih površine.¹

*Ime Cetinske krajine ne potječe izravno od imena rijeke Cetine već od hrvatske srednjovjekovne županije, odnosno knežije Cetine koju još u 10. st. bilježi bizantski car - pisac Konstantin Porfirogenet. Navedeno ime ravnopravno nose i rijeka i kraj.*²

Pod Cetinskom krajinom podrazumijeva se područje oko gornjega i srednjega toka rijeke Cetine, od izvora do ulaza u kanjon ispod Trilja. Iako okružena planinskim lancima koji su od pamtivijeka pružali stanovništvu doline prirodnu zaštitu, taj je kraj imao vrlo burnu povijest i uvijek igrao značajnu ulogu i u širim prostorima dijela naše domovine. Cetinska je krajina bila naseljena još u prethistorijsko doba, možda još u mezolitiku, a u neolitiku svakako. Utvrđeno je postojanje posebne cetinske kulture ranoga i srednjega brončanog doba. Međutim, tko su bili najstariji stanovnici Cetinske krajine, teško je kazati.³

Središte Cetinske krajine je grad Sinj. Sinj administrativno pripada Splitsko-dalmatinskoj županiji. Ukupna površina je 194,27 km². Prema posljednjem popisu stanovništva provedenom 2011. godine Sinj s užom okolicom ima 24 832 stanovnika, dok u samom gradu živi 11 448 stanovnika. Arheološki pronalasci svjedoče o naseljenosti cetinskoga područja još iz prapovijesnih razdoblja. Brojni nalazi od kraja bakrenog do sredine brončanog doba pripisuju se tzv. cetinskoj kulturi. U brončanom dobu se javljaju i starosjedioci na ovim prostorima, pripadnici ilirskog plemena Delmata koji svoj razvoj nastavljaju sve do dolaska Rimljana. Delmati su se dugo suprotstavljali rimskoj vlasti, no mnogobrojni ustanci su ugušeni u krvi. Nakon pada Rimskoga Carstva, učestale su barbarske provale. Početkom 7. stoljeća, iz Bijele Hrvatske (područje oko Visle u Poljskoj), dolaze Hrvati i naseljavaju se na područje Dalmacije. Arheološki nalazi 7. - 9. stoljeća svjedoče i o primanju kršćanstva franačkim posredstvom. Formiraju se prve državne tvorevine, hrvatske

¹ Borković, Velimir, *Cetina – između Svilaje i Kamešnice*. Ogranak Matice Hrvatske u Sinju i Pokret prijatelja prirode „Lijepa Naša“ – Ogranak Sinj: Sinj, 1995., str. 5

² https://hr.wikipedia.org/wiki/Cetinska_krajina

³ *Povijest Sinja i Cetinske krajine* <http://free-st.htnet.hr/Sinj/povijestsinja.html>

kneževine, a kasnije i kraljevina, kada je Sinj kao utvrđeni grad, bio sjedište Cetinske županije. Jačanjem knezova formira se Cetinsko kneštvo koje pripada knezovima Šubicima, a od 1345. Nelipićima. Knez Ivan Nelipić poziva u Cetinu (grad pod sinjskom tvrđavom) franjevce Bosanske vikarije, koji grade crkvu i samostan sv. Marije kojeg su Turci 1492. opljačkali i zapalili. Sinj tako 1513. pada u turske ruke, sve do 1686. kad dospijeva pod mletačku vlast. Turci i dalje nastoje ponovno osvojiti Sinj. 1715. odigrala se najvažnija bitka, kada je 700 sinjskih branitelja odbilo napad više desetaka tisuća Turaka. Uznemirena turska vojska, oslabljena gladu i pojavom srdobolje, napušta Cetinsku krajinu. Pod upravom mletačkog providura Sinj ostaje sve 1797. kada pada pod austrijsku vlast (do 1918.), a u međuvremenu kratko i francusku. Nakon Kraljevine SHS, a zatim i Kraljevine Jugoslavije, NDH, talijanske okupacije, komunističke Jugoslavije, Sinj konačno pripada samostalnoj i suverenoj Republici Hrvatskoj.⁴

U ovom je radu izložena suvremena etnografija tradicijske kulture u Cetinskoj krajini, a posebna je pažnja usmjerena i na jednu od općina koje sačinjavaju samu krajinu – Hrvace. Općinu Hrvace čine naselja: Hrvace, Rumin, Bitelić, Dabar, Vučipolje, Zasiok, Laktac, Satrić, Potravlje i Maljkovo. Selo Hrvace je smješteno u podnožju šumovitih brežuljaka, okruženo planinama Kamešnicom, Plišivicom i Vrdovom. Porijeklo imena Hrvace veže se uz ime naše domovine Hrvatske, a u prošlosti su najčešće nazivane Hrvatce. Većina običaja opisanih u radu vezuje se upravo uz ovo selo.

*Usmena je književnost najstarija i najdugotrajnija vrsta književnosti. Hrvatska usmena književnost, stoljećima i milenijumima pamćena, pripovijedana, bila u izvedbi, brušena i prenošena hrvatskim jezikom, ima najveće zasluge za očuvanje hrvatskoga nacionalnoga i vjerskoga identiteta. Hrvatska tradicijska kultura i književnost svjedoče četrnaeststoljetnu ukorijenjenost Hrvata u europskoj kulturi i civilizaciji.*⁵

Vrijednost usmene riječi je zaista neprocjenjiva. Čuvana stoljećima, naraštajima i generacijama, svjedoči nam o životu naših predaka te pruža pogled u prošlost na kojoj počiva naša i sadašnjost i budućnost. Kazivači koji su sudjelovali u ovom terenskom istraživanju te ispričali dio svoje prošlosti, svjedoče o veličini i važnosti tradicije te potrebi njenog očuvanja. Materijal za rad izvorno je zapisan i kao takav se navodi u ovom radu.

⁴ <http://www.visitsinj.com/hr/povijest/20/povijest>

⁵ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 8., 13.

2. Predaje

*Predaja je vrsta priče koja se temelji na vjerovanju u istinitost njezina sadržaja.*⁶

Predaje se smatraju povlaštenom vrstom usmene proze (njem. *Sagen*), a temelje se na vjerovanju u istinitost onoga o čemu se kazuje. U pogledu kompozicije i stila jako su jednostavne. Imaju širok raspon tema, o vjerovanju u nadnaravna bića, ili o povijesnim reminiscencijama, ili o podrijetlu pojava i stvari. Predaje se često pamte radi prisnijeg odnosa s domaćim krajem i održavanja duhovnog kontinuiteta.⁷

Predaje se mogu klasificirati na ovaj način:

1. Povijesne predaje
2. Etiološke predaje
3. Eshatološke predaje
4. Mitske (mitološke) predaje
5. Demonske (demonološke) predaje
6. Pričanja iz života.⁸

2.1. Etiološke predaje

*Etiološke predaje nastaju na temelju povijesnih događaja i osoba i iz ljudske potrebe za objašnjenjem uzroka i podrijetla nastanka naziva pokrajina, mjesta, lokaliteta, grobova, grobalja, prezimena; nastanka i nestanka jezera, vrela, bunara, čatrnja, virova, ponora te uzroka različitih pojava u prirodi i među ljudima. Težnja k objašnjavanju i tumačenju etioloških predaja stara je koliko i ono što one tumače. Etiološke predaje nastaju na povijesnoj, mitskoj, eshatološkoj, demonološkoj, legendnoj razini.*⁹

⁶ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 272.

⁷ Bošković-Stulli, Maja, *Usmene pripovijetke i predaje*, SHK, MH, Zagreb 1997., str. 18.

⁸ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 273.

⁹ Isto, str. 415.

Idućih nekoliko predaja koje su prikazane u ovom ulomku ispričala je Dragica Šima Jerkan. Rođena je 12. 8. 1935. u Hrvacama gdje je i provela cijeli svoj život.

Nastanak antroponima Jerkan

*"A moje dite, naše ti je prezime nastalo unda kad je neki sluga Jerko iskopa bunar, kažu više od četiri metra. To ti je njemu reka neki Turčin, neki beg, sve mi se čini, da mu prokopa tolki bunar. I unda ti je njemu on da taj bunar kad je ostarijo, a bunar se zva ki on – Jerko. Zemlja oko bunara ti se zvala Jerkani. Pripovidala je to meni još moja baba, pa se slabo i sićan. Neznat ti dalje kazat."*¹⁰ Prezime Jerkan je izvorno hrvatačko prezime i vrlo je malo rašireno u Hrvatskoj.

Vrelo Vojskova

*"Vojskova ti je dobla ime po vojski koja je tude bila. Kažu da je ta vojska podigla velke tabore na izvoru Vojskove, pa su se zera po zera spuštali kroz 'Rvatačko polje sve do Cet'ne. Prije se od te vojske mislilo kako ćemo doć do te vode, mi smo ti tamo i prali robu i vodali blago da pije. A i nama je bio gušt nap't se vode s Vojskove."*¹¹

Neke etiološke predaje nastale su temeljem legendi. Takva su Miloševo i Stipančevo jezero.

Miloševo i Stipančevo jezero

"A moran ti kazat i za Miloševo i Stipančevo jezero. To ti je tamo ispod Krinja. Di je sad Miloševo jezero, tude ti je prije bijo Širingrad i Gavanovi dvori. Te Gavanove dvore ti je poslin Bog prokle i sve uvalio u jezero. Unda se u ton jezeru pojavila aždaja, to ti je zmaj, i pritila je kralju Širingrada da mu mora svaki dan donit ovcu jalovicu, onu koja nemere bit skotna, i mladu i najlipšu divojku. Ako mu ovaj to ne b' donijo, onda bi aždaja pojila i kralja, i sve koji su živili u tome gradu. I unda je kralj mora njemu tako donos't svaki dan i ovcu i divojku. A kad je vas grad osta bez mladi divojaka, unda je kralj mora dat njemu i svoju ćer jedin'cu. Dove je kod jezera i ostavio aždaji. Tute se unda pojavijo sveti Jure, na konju i sa kopljen. Ugleda je jadnu divojku kako plače i oće je spas't. Unda izleti aždaja iz jezera, a Jure

¹⁰ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

¹¹ Isto.

*je probode s kopljen. Dadne je divojci da je nosi svom ćaći, a poslin Jure aždaju odnese u jednu jarugu, tamo je baci. Unda se ta jaruga usmrdila i poslin se prozvala Smradovo. Poslin šta je Jure ubijo aždaju, u ton jezeru su se vidili ovi Gavanovi dvori, a u tin dvorima volovi sa šest rogova. Ti volovi bi liti izlazili iz Gavanovi dvora, iz jezera, na 'Rvatačko polje i boli se s 'rvatačkin volovima.'*¹²

Ova predaja sinkretizira starozavjetni motiv Sodome i Gomore i legendu o svetom Juri koji je ubio zmaja:

Sodoma i Gomora bili su dva biblijska grada nedaleko od Mrtvog mora koje je Bog htio uništiti sumpornim ognjem. Prema Knjizi postanka (Post. 18,16-18), stanovnici istih bili su grješnici te su pokazivali mržnju prema strancima i nesuosjećanje za slabe i siromašne. Prema priči, Abraham je pokušao nagovoriti Boga da poštedi ova dva grada i njihove stanovnike riječima: "Hoćeš li iskorijeniti i nevinoga s krivim? Možda ima pedeset nevinih u gradu. Zar ćeš uništiti mjesto radije nego ga poštedjeti zbog pedeset nevinih koji budu ondje?" U nastavku teksta, Bog obećava poštedjeti Sodomu ako u njoj bude pedeset nevinih osoba. Abraham je pokušavao cijelo vrijeme smanjiti ovaj broj, korak po korak, došavši na kraju do broja deset. Ipak, ni deset nevinih osoba nije bilo moguće pronaći u Sodomi. Kada su Jahvini anđeli dobili prenočište kod Lota i njegove obitelji, stanovnici grada su okružili Lotovu kuću zahtijevajući da im Lot preda anđele. U svojoj srdžbi, stanovnici grada nisu čak ni razmotrili Lotov prijedlog da im umjesto anđela preda svoje dvije neudate kćeri. Nakon toga, anđeli osljepljuju napadače i uz pomoć sile, izvlače Lota i njegovu obitelj iz grada, sa zapovijedi da se ne obaziru na Sodomu. "Jahve zapljušti s neba na Sodomu i Gomoru sumpornim ognjem " (Post. 19,24), uništivši oba grada i područje oko njih. Lotova žena, koja se unatoč Jahvinoj naredbi okrenula prema gradovima, pretvorila se u stup soli. Lot i njegove kćeri živjeli su poslije uništenja Sodome i Gomore u osami.¹³

¹² Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

¹³ https://hr.wikipedia.org/wiki/Sodoma_i_Gomora

3. Anegdote

Anegdota je kratka priča koja najčešće na šaljiv način kazuje o određenim osobama. U anegdotama je humorističan i satiričan ton. Strukturu i tematikom bliska je nekim pričanjima iz života i šalama.¹⁴

I u ovom su poglavlju zapisane anegdote kazivačice Dragice Šime Jerkan.¹⁵

Smrdiš

"A imali smo ti mi i kolkoš šala. Stipe Pilipov ti je bijo ima pasa, a da mu ime Smrdiš. I unda kad bi kogot pita Stipu kako mu se zove pas, on bi mu odgovorijo Smrdiš. I unda bi se mi svi tako tome nasmijali."

Tvoja su posla

"Kad bi koji susid zva drugoga, unda bi mu vika: 'Ajde dođi vamo, tvoja su posla!'"

Drž' se ležeć

"Bijo ti je jedan u selu momak, mi ga zvali Šinko. I janput ti se on popejo na smokvu kod mlinice na Vojskovi. A bijo smotan, i kako se pentra tu, pukla grana i on pajo sa smokve na kamenu ploču ispod šta je bila. I leži on tute tako. A prolazijo taman naš Jozo, i kako je sve to vidijo, kako se ovaj i penja i pa, više on njemu: Šinko, drž' se ležeć!"

Neka nas

"Did Mate je zna govor't 'vire mi' pa su ga zato zvali Vira. Kad je napunijo osandeset godina, nije više moga ni odat ni ništa pa bi cili dan sidijo ispri kuće. Kad bi kogot prolazijo, zna bi ga upitat: 'Viro, di smo?', a on bi ti na to odgovorijo: 'Evo nas!' Unda bi mu oni rekli 'Ajmo!', i on jopet njima 'Neka nas!' Poslin je to postala ka rećemo neka najdraža poslovice nan: 'Di smo?' – 'Evo nas!' – 'Ajmo!' – 'Neka nas!'"

¹⁴ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 465.

¹⁵ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

4. Crkveno-pučka baština

Crkveno-pučka baština predstavlja iznimno važan segment kulturnog identiteta svakog naroda. Kada bismo vremenski tijek kulture promatrali samo od trenutka dokumentirane povijesne opstojnosti i prvih čvrstih dokumenata o Hrvatima na ovom prostoru, propustili bismo mnogo stoljeća kulture, običaja i vrednota koje potječu još iz nepoznate pradomovine.¹⁶ Crkveno-pučka baština upravo to i potvrđuje.

*Već dugo su običaji Hrvata u kršćanskom (katoličkom) kontekstu najviše vezani uz poklade, običaje o Velikom tjednu, za Jurjevo, Ivandan, o Došašću te Božićni običaji. Većinu njih su Hrvati usvojili nakon dolaska na ove prostore, a prilagođavanje i sjedinjavanje sa već postojećim običajima bilo je postupno.*¹⁷

4.1. Advent

*Slavljenje adventa potječe iz 4. stoljeća. Podrijetlo je riječi advent od lat. riječi adventus, -us, m. što znači dolazak, dohod, početak. Došašće karakterizira pokora i priprava te radosno iščekivanje Gospodinova dolaska.*¹⁸

*Nedjelja koja je najbliža svetkovini sv. Andrije (30. studenoga) prva je nedjelja Adventa (Došašća). Četiri su nedjelje koje prethode Božiću, a simboliziraju četiri tisućljeća od stvaranja svijeta do dolaska Isusa Krista.*¹⁹

Uz četiri adventske nedjelje vezan je i adventski vijenac koji se plete od zimzelenoga lišća ili grančica. Vijenac nema ni početka ni kraja, a upravo to simbolizira vječnoga Boga. U vijenac su stavljene četiri svijeće koje simboliziraju četiri adventske nedjelje, odnosno: stvaranje, utjelovljenje, otkupljenje i svršetak. Prve adventske nedjelje pali se jedna svijeća i tako svake naredne nedjelje po jedna. Adventski se vijenci nalaze u crkvama, te stanovima i domovima i predstavljaju poziv na molitvu.²⁰

¹⁶ Botica, Stipe, *Lijepa naša baština* (književno-antropološke teme), Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998., str. 7.

¹⁷ Isto, str. 7.

¹⁸ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 415.

¹⁹ Isto, str. 414.

²⁰ Isto, str. 438.

Razdoblje adventa karakteriziraju post, pobožnost, molitve, mise (osobito zornice) te opća duhovna i tjelesna priprava za doček najradosnijega kršćanskoga blagdana, Božića. *U adventu se nisu smjele održavati svadbe i veselja. Iznimka je bio blagdan Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije. U adventu hrvatski katolici posebno štiju blagdane: sv. Barbare, sv. Nikole, Bezgrješnoga začća Blažene Djevice Marije, sv. Lucije i sv. Tome.*²¹

U Cetinskoj krajini slavila su se dva adventska sveca – sveti Nikola i sveta Lucija.

Sveti Nikola

*Sveti Nikola je zaštitnik djece, pomoraca, neudanih djevojaka, siromaha, studenata, farmaceuta, pekara, ribara, svjećara, zidara, trgovaca, tkalaca, zatvorenika, trgovaca, putnika, bolesnika, umirućih. Blagdan Svetoga Nikole u tradicijskoj kulturi Hrvata karakteriziraju: darivanje djece i Nikolinjski ophodi - obilaženje osobe prerusene u svetog Nikolu u biskupskom ornatu s palicom i krampusa (đavola) s košarom, lancima, šibom i slično, da od doma do doma nagrade dobru, a kazne zločestu djecu. Hrvati, također, organiziraju slavlja i procesije u čast Svetog Nikole.*²² Blagdan se slavi 6. prosinca.

U Cetinskom je kraju najizraženije darivanje djece, a o tome nam svjedoči i kazivačica Dragica Šima Jerkan:

*"Kad bi bijo sveti Nikola, unda bi ti noć prije sva dica ostavljala čizmice na prozoru. Prije toga bi ji očistili i oprali i lipo opatinali da se sveti Nikola ne bi pridomislijo i ostavijo i' bez ičega. Kad smo imali unda bi in ostavljali slatkiša, bonbona, koju čikoladu, a kad ne bi bilo toga unda bi in dali suvi smokava, oraja. Kad bi koje dite bilo ono zločesto i uncut, unda bi in ostavili šibu. Da se znade da mora za dogod'ne bit bolje. Digod bi znali i toj zločestoj dici reć da će i' dogod'ne odnit Krampus ako se ne poprave. Bojali se oni toga..."*²³

²¹ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 414.

²² Dragić, Marko, *Sveti Nikola biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 22, No. 1., Etnografski muzej, Split, 2015., str. 5.

²³ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

Sveta Lucija

*Blagdan svete Lucije slavi se 13. prosinca. U hrvatskoj narodnoj tradicijskoj kulturi sv. Lucija se povezuje s očima, vidom i ženskim ručnim radom.*²⁴ Zaštitnica je slijepih i slabovidnih, ratara, lađara, staklara, krojača, trgovaca.

Običaji koji se vezuju uz blagdan svete Lucije su: praćenje i zapisivanje vremenskih prilika kroz 12 dana od svete Lucije do Božića (sljedeće će godine u pojedinom mjesecu biti onakvo vrijeme kakvo je u odgovarajući dan od Lucije do Božića), darivanje djece, sijanje pšenice.²⁵

U Cetinskom je kraju najraširenije sijanje pšenice.

*"Na svetu Lucu mi bi ti sijali šen'cu. Stavljali bi je u jedan pijetić il' kakvu drugu plitku zdilicu. Zalivala bi se svaki dan. Unda bi ta šen'ca naresla taman do Badnjaka da se u nju more stav't svića. Isto bi prema toj šen'ci znali oće l' iduća god'na bit plodna il' neće. Ako bi je dobro nareslo, značilo bi da će nan lipo sve svugdi rod't. Ako bi bila ritka, il' ostala niska, značilo bi da će urod dogod'ne bit slabiji."*²⁶

Materice i Očići

*Materice, Majčice, Majke nebeske obilježavaju se druge nedjelje prije Božića. Naziv materice, majčice je deminutiv plurala riječi mater, majka. Na taj dan muškarci ucjenjuju djevojke i žene i traže otkup, a majke ih darivaju.*²⁷

U Sinjskoj krajini djeca su majkama prijetila da će ih objesiti ako se ne otkupe. Stoga su one bile primorane na otkupljivale slatkišima i voćem za mlađe, a čašicom rakije za starije. Mladići su navečer išli na silo kod svojih djevojaka, ako su bile obavljene zaruke.²⁸

*Očići, Oci, Oci nebeski obilježavaju se nedjelju dana prije Božića. Naziv očići deminutiv je plurala riječi otac. Djeca, djevojke i žene traže od muškaraca da se otkupe.*²⁹

²⁴ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 426.

²⁵ http://www.smn.hr/katehetski/prigodno/Sveta_Lucija_mucenica_zastitnica_slijepih_vjeronauk.pdf

²⁶ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

²⁷ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 430.

²⁸ Isto, str. 431.

*"E ćer'ce moja, kako ti je naman u mladosti bilo lipo. Ništa vi danas nemate ki mi šta smo imali. Kad bi ti bile materice, a poslin i očići, uno prid Božić, dica bi ujutra priprem'la konap, da mogu materi prtit da će se obisit ako se ne iskupi. Unda bi ti njima mater dala slatkiša i voća. Ako bi koja divojka bila zaručena, unda bi ti njezin momak dolazijo nježinoj materi i tražijo otkup. Ona bi njemu dala koju cigaru il' koji oraj. Unda taj momak dovede svoje prijatelje kod divojke na silo. Donese joj rakije, a ona bi njemu dala il' štogot košulje il' bičava. Na očiće bi dica isto ćaći prtila da će se obisit, i on bi jin ki mater, dajo slatkiša i voća. Na taj bi dan divojka tražila otkup od momkova ćaće. A navečer bi momak doša na prelo i kući divojke i donijo bi jon darova svi' vela."*³⁰

4.2. Badnjak

*Badnjak (Badnji dan, Badnjica, Bonji dan) dan je uoči Božića, a u katoličkom kalendaru je i dan Adama i Eve. Badnjak svoj naziv baštini od starocrkvenoslavenskoga glagola бѣдѣти – "bdjeti", ili od pridjeva badar i od toga izvedenoga glagola razbadriti se – "razbuditi se, biti budan". To tumačenje afirmira i romanski naziv vigilia – bdijenje, "noćno stražarenje". Naziv vilija, vilija Božja zadržao se i kod Hrvata po sjevernom Jadranu, a kod nekih kajkavaca Božićno navečerje naziv je za Badnjak."*³¹

Badnjak je u folklornom pogledu najbogatiji dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, a po običajima i obredima koji ga karakteriziraju može se podijeliti na: Badnje jutro, Badnji dan i Badnju noć.³²

Badnje jutro i dan karakteriziraju: post, priprava hrane za Božić; škropljenje blagoslovljenom vodom (ukućana, domova, štala, stoke, njiva, voćnjaka, vrtova, badnjaka), kićenje zelenilom, najčešće bršljanovim i lovorovim grančicama. Značajke Badnje večeri su: gobinjanje, slama, božićni bor (jelka), božićne jaslice, božićne svijeće, badnja večera, blagoslov ovaca, večernja molitva, ophodi, čestitanje, zdravice, pjesme, koledanje. U središtu

²⁹ Isto, str. 434.

³⁰ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

³¹ Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229. – 230.

³² Isto, str. 230.

pozornosti, od Badnjega jutra do Polnoćke je drvo badnjak te obredi i običaji vezani uz njega.³³

*U hrvatskoj su tradicijskoj kulturi dvije vrste badnjaka. Prvu vrstu predstavljaju lisnate grane cera ili ljeskove grane do dva metra duljine sa što više resa. Ti badnjaci stavljeni su nad vrata, pod strehu ili na krov kuće i imaju estetski karakter. Drugu vrstu čine tri komada drveta, od kojih je najdulje dužine metar do dva i debljine trideset do pedeset centimetara, koji su se nekoć ritualno uvečer unosili u domove i palili na ognjištima. Obred unošenja pratili su: tradicionalni katolički pozdrav; čestitanja; posipanja žitom (pokatkad i slamom); polijevanje vinom; molitve, posebice, preporuke. U nekim krajevima održavali su se ophodi vezani uz badnjake.*³⁴

U Dalmaciji i Istri najčešće se uzimao panj masline ili česmine, a u Lici, Slavoniji te Bosni i Hercegovini drvo cera ili hrasta. Cer i hrast su dugovječna drva i simboliziraju Božju vječnost. Badnjaci su mogli biti i od graba, bukve, javora, bora, smreke, smokve, trešnje itd. Najčešće se pale tri badnjaka, ponegdje jedan, rjeđe dva, a na jugu Dalmacije onoliko koliko je muških glava u kući.³⁵

Škropljenje blagoslovljenom vodom važan je dio badnjih običaja. Ono je prvi sakramental kojemu se davala najveća zaštitna uloga protiv demonskih sila. Škropili bi se ukućani, domovi, štale, stoka, njive, voćnjaci, maslinici i te drugo. To je obred koji postoji još od davnina i prisutan je u mnogim religijama. Vjerovalo se da se škropljenjem ozdravljaju bolesni, da zemlja postaje plodnija te da ona drži Sotonu daleko od djece.³⁶

*U Radošiću kod Sinja domaćin bi uzeo posudicu s blagoslovljenom vodom i pošćropio svu kuću, oko kuće, u štali: ovce, konje, goveda, neprestano moleći Vjerovanje.*³⁷

³³ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 439.

³⁴ Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu br. 1 (1-196), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008, str. 67.

³⁵ Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229.

³⁶ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 139.

³⁷ Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 10, No, 10/2, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 4

*Kuće se kite zelenilom, najčešće bršljanom i lovorom koji bi se stavljao i na grobove, u štale, na njive kao zaštita od demonskih sila i prirodnih nepogoda.*³⁸

U kršćanskoj tradicijskoj kulturi bršljan je simbolički usko povezan sa smrću, odnosno besmrtnošću. To je zimzelena biljka koja je simbol vjernosti, vječnosti i privrženosti. Bršljan je u hrvatskoj duhovnosti sveta biljka jer se Isus rodio u štalici koja je bila obrasla bršljanom.³⁹

"Došašće ti je u nas bilo vrime priprave za Božić i mi smo ti svi to ki od želje iščekivali. Kad bi ti bila Badnja večer, u kuću su se unos'la tri badnjaka. To su ti tri panja za vatru, bila su obično od 'rastovine. Bila su tri zato šta su značila Isusa, Mariju i Josipa. Vamo kod nas su se nazivala i trojstvo. Na najvećen panju bi se uriza križ i u njega bi se stav'lo žito za sijanje. To bi ti obično bilo pridveče, prije nega bi svi skupa večerali. Glava kuće, did il' ćaća, bi ti unda unijo te badnjake jedan po jedan, i pozdravlja sve ukućane: Hvaljen Isus i Marija, na dobro vam došla Badnja večer i sveto porođenje. Ostali bi odgovorili: I s tobom zajno! Unda bi ti svi skupa mol'li Virovanje. Domaćica bi poškrop'la blagosovljenon vodon badnjake. Kad su se tako unili ti badnjaci, unda bi ti se po podu prosula slama. Stav'li bi i borić koji je ćaća s dicon usika u šumi taj dan, al' nije to bilo okićeno ki danas. Mi sirot'nja smo to stav'li šta smo imali, koji ukras. Dalje bi se blagosovljenon vodon škropila cila kuća, pojta, blago i zazivalo Boga da nas sve zaštiti od svi zala. Oko ulazni vrata smo ti znali stav't bršljana, fratar bi u crkvi uvik spom'nja da se Isus tako i rodijo – u stal'ci koja je bila obresla bršljanon. Kad bi završilo škropljenje, unda bi ti išli večeravat. Nije smilo bit u toj večeri kakvog mesa il' masnoća. Badnjak je bijo posni dan, nije se smilo omrsit slučajno. Za vrime večere, upal'li bi tri sviće, to ti je isto ki s panjevima bilo – za Isusa, Mariju i Josipa. Te tri sviće stav'li bi u kakvu ćikaru koju bi napun'li šen'con. Dok bi večeravali, domaćin bi tri put bukaron vina ukućanin nazdravlja i čestita porođenje Gospodinovo. Kad bi večera došla kraju, unda bi se svak od nas napijo iz bukare vina. Krenijo bi glava kuće, unda bi da onome s desne strane. Na desno je to išlo. I govorijo bi mu: Živijo ti meni! Nakon šta bi se napijo, da bi čašu tome do sebe i unda ovaj ponavlja i nazdravlja onome desnome do sebe. Tako sve dok bukara ne dođe ponovo do glave kuće. Kad bi to završ'li, unda bi glava kuće uzejo komadić kruva i umočijo ga u vino. Tako bi ti gasijo sviće, kapajuć vino s kruva po njima. Mi ostali bi

³⁸ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 139.

³⁹ Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 10, No, 10/2, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 423.

*tada mol'li Virovanje i da nan dogodne dobro rodi grožđe i šen'ca. Znali bi da će bit dobar urod onoga šta bi se govor'lo unda kad bi se ugas'la zadnja svića. Kad bi gas'li sviće, gledali bi i na koga će dim od sviće otić. Na koga bi se dim sviće proširio, to bi značilo da će taj prvi umrit, od sviju nas koji smo sid'li za stolon. Kad bi prošli božići blagdani, s ognjišta bi se pokupijo pepe od badnjaka i š njime bi se na prol'će posipalo polje, vinogradi, voćke...*⁴⁰

4.3. Božić

*Božić u narodu označava početak nove godine. Božiću se raduju i mladi i stari, i bogati i siromašni. Nakon polnoćke, rodbina, susjedi i prijatelji se božićaju ili mirobože. Za obiteljskim ručkom pale se božićne svijeće koje su postavljene u pšenicu posijanu u zdjelu na Dan sv. Lucije. Tradicionalna je hrvatska katolička čestitka Na dobro vam došlo Božić, Sveto porođenje Isusovo, a odgovara se I s tobom Bog dao zajedno. Darivanje je, također, stara narodna tradicija. U minulim je vremenima najčešći dar bio crvena jabuka. Za Božić se novcem, odjećom, obućom, ogrjevom, hranom darivaju siromašni, bolesni, nemoćni i uopće oni kojima je pomoć potrebna. Taj se dar naziva božićnica. Na taj su se dan ukućani prisjećali svojih najmilijih koji nisu među njima pa bi se radi toga isplakali.*⁴¹

Značajno je i postavljanje jaslca te božićnog bora u domovima. Jaslice svojom jednostavnošću približavaju vjernicima sam događaj Božića. Od 17. stoljeća u srednjoeuropskim crkvama su se počele izrađivati jaslice, a u kućnoj su izradi prisutne dvjestotinjak godina. Za Božić su karakteristične i blagdanske pjesme kojima ljudi izražavaju svoju radost zbog rođenja Isusa Krista. Značajke božićnih lirskih pjesama su: emocionalnost, simboličnost, slikovitost i konkretnost. U svim je božićnim pjesmama iznimno snažan lirski efekt.⁴²

*U hrvatskoj duhovnoj baštini posebno mjesto zauzima božićna svijeća, koja se smatra svetinjom u kući.*⁴³

⁴⁰ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

⁴¹ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 142.

⁴² Isto, str. 142. -143.

⁴³ Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu: Crkva u svijetu, Vol. 45, No. 4, Filozofski fakultet u Splitu, Split, 2010., str. 468.

*"Božić ti je, uz Uskrs, bio najvažniji dan u god'ni. Mi bi ti ga uvijek dočekivali u crkvi, na ponoćki. Znalo se da ćemo se tako najbolje vidit sa sviman i da ćemo sviman moć čestitat. Sutra bi ujutro bilo rano dizanje i pripremanje božićnog ručka koji je triba bit slasniji od sviju dosad. Je da smo bil' sirotinja, al' za Božić bi uvijek najbolje spremali. Uz'mali bi od usta prijašnji dana samo da na Božić moremo šta bolje pojist. Mol'tva je za ručkon bila obavezna. Izmol'li bi obavezno i po tri Očenaša i Zdravomarije za pokojne, a unda isto tolko i za zdravlje sviju nas. Za ručak bi se pal'la ona svića od dana prije, Badnjaka, i isto bi se gas'la s komadićen kruva koji se sačuva. Tin istin komadon kruva bi se stalno ta svića gas'la, i za Stipana i Novu godinu, i koji drugi svetac. Isto smo i nazdravljali svi za stolon, pili iz iste bukare u krug. Na kraju bi glava kuće isto kapa po svići s kruvom zamočenin u vino. Kad bi ti završili s ručkon, pivali bi božićne pisme. Najdraže su nan bile Radujte se narodi, U se vrime godišta, Narodi nam se kralj nebeski. Kasnije bi se znali okupljat i po kućama i svi zajno pivat i vesel't se. U koju bi god kuću došli, počast'lo bi nas se kakim kolačiman. Nismo imali puno, al' sve smo zajno dil'li."*⁴⁴

4.4. Sveta tri kralja

Sveta Tri kralja (Bogojavljenje, Vodokršće) predstavljaju završetak božićnih blagdana. U crkvama se blagoslivlja voda koja će se do idućega Vodokršća čuvati u kućama i kojom će domaćin u određene dane i po potrebi škropiti ukućane, stoku i imanje. Na taj se dan iznosi ugljen, pepeo i nedogorjeli badnjak i ostavlja u vinogradu, voćnjaku, masliniku te služi kao zaštita od nevremena i za uspješniji rod. Također, iz kuće se iznosi i božićni bor. Tog dana župnik blagoslivlja kuće. Ovaj dan u srcima vjernika budi svijest o pripadanju Božjem narodu te je poticaj da poput mudraca s Istoka svatko potraži Boga i daruje ono što u srcu nosi.⁴⁵

*"Na Sveta Tri kralja nos'li bi vodu na blagosov u crkvu. Kad bi došli kući, unda bi ton iston vodon blagosov'li cilu kuću, vrta, pojtu, blago, ukućane... Dok bi se to rad'lo, mol'li bi Virovanje. Ne bi se slučajno smilo dogodit da manjka blagosovljene vode. Taj dan se rask'ti i borić, jaslice, a pepe od badnjaka se nosi u vinograd i pros'pa kroz redove loza."*⁴⁶

⁴⁴ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

⁴⁵ Dragić, Marko, *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu, br. 1, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 99.

⁴⁶ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

4.5. Poklade

Sveta tri kralja (6. siječnja) označavaju svršetak božićnih blagdana, a od 7. siječnja do Čiste srijede, razdoblje je poklada ili karnevala. Pokladni običaji i događaji se najintenzivnije manifestiraju u nedjelju, ponedjeljak i utorak, pred Pepelnicu (Čistu srijedu). U ta tri dana se gostilo i obilno jelo i pilo, posebno u utorak navečer pred korizmu jer je većina ljudi postila sve do Uskrsa. Te dane narod naziva: Velike poklade ili Završne poklade.⁴⁷

Maskiranje svoje korijene vuče još od pretkršćanskih vremena. Nekoć su se mladi maškarali išarajući lice, ili na nj stavljajući krpe, muški bi se obukli u ženske i obratno, pa bi tako hodali po selu da ih se ne prepozna. Kupili bi od vrata do vrata darove koje bi im dali susjedi, a poslije bi dobivene darove dijelili među sobom. Jednoga utorka, od 5. veljače do 7. ožujka, zadnji je pokladni dan. Taj dan je kruna poklada, ali običaji traju i dva dana prije. Nedjeljom se maškaraju djeca, oni su svojevrsan uvod onomu što slijedi, ponedjeljkom mladi, a utorkom stariji. Ophod maškara najčešće se odvijao u utorak uoči Čiste srijede, a karakteriziraju ga: zastrašujuće maske i drugi odjevni rekviziti, buka, galama, zvonjava zvona privezanih na maškare (mačkare), pjesme, šale i tako dalje. Time se htjelo otjerati demone od domova i štala; ljudi i stoke.⁴⁸

*O podrijetlu naziva karneval postoji više teorija: prema nekima karneval svoj naziv baštini od latinskoga uzvika Carne vale! – Zbogom meso! Milovan Gavazzi vjerojatnijim smatra da karneval potječe od latinskih riječi carrus navalis = lađa na kolima, koja se nekoć u pokladnim povorkama vozila po srednjoj Europi. Princ Karnevala u Dalmaciji je krnjo, u Istri i Primorju pust, u Zagrebu fašnik. Uz njega su određene osobe: tužitelj, branitelj, sudac, krvnik s odgovarajućim maskama. Na određenom mjestu izvodi se prikaz suđenja krnji koji je za sve kriv te ga na koncu spaljuju ili svečano utope. Pokatkad tu dramu prate i narikače koje žale za krnjom. To folklorno kazalište simbolizira pobjedu proljeća nad zimom koja je obilovala mnogobrojnim nedaćama otjelovljenim u krnji.*⁴⁹

*U sinjskom kraju i šibenskom zaleđu se, s nastupanjem Čiste srijede sve posuđe, poput zdjela i žlica iskuhavalu u lugu, da bi se uništio ikakav trag masnoće.*⁵⁰

⁴⁷ Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata, Croatica et Slavica Iadertina*, Vol.8/1, No.8., Zadar, 2012., str. 156.

⁴⁸ Isto, str. 158.

⁴⁹ Isto, str. 171.

⁵⁰ Isto, str. 185.

"Poklade su obično trajale nekol'ko dana prije Čiste sride. Uvik bi najglavniji dan bijo utorak prije, al' znal' smo mi to spoj't i s ponediljkon il nediljon, pa bi to trajalo po dva-tri dana. A tako ti je kod nas unda bilo. Nismo imali ni televizije ni mob'tela ki vi danas, pa nan je jedino veselje bilo kad bi se druž'li jedni s drugin. I svaku smo ti priliku korist'li za to. Znači, utorak je bijo dan kad se sve najbitnije odvijalo, a to su ti mačkare, paljenje krnje i jidi masna i slasna. Poj'li bi sve meso koje je bilo po kući zato šta smo ti mi onda cilu korizmu post'li. A moš mislit šta nan je bilo teško i postit kad nismo ništa ni imali. Mesa bi inako jili janput misečno. Zato smo dan prije Čiste sride poj'li svega mrsna. A spremali bi se i uštipci i fritule, sve to na masti. Dikad bi znal' spremat i krafne, al' to je kašnji godina bilo. Kad san ja bila mlada glavne su bile fritule. Stav'lo bi se dikad u nji i suvi smokvica, da in dade zera okusa. To ti je nama bilo glavno za čašćenje kad bi nan dolaz'le mačkare. A mačkarali smo ti se svak u svašta. Najviše bi bilo mačkanje u dida, babu, muško u žensko, žensko u muško, a vol'li smo ti i glum't svatove. Oblač'li bi stare prnje, rad'li ludosti od kosa, čarali se po obrazin. Ovi šta su ti bili glavni za mačkare su imali posebne maske i odjela. Za nji ti se čuvalo runo od ovce, oni bi to skupljali i unda prid mačkare naprav'li visoke kape od toga, to bi in bilo ki toranj na glavi kol'ko je to bilo visoko. Isto bi ti tako tog ovčjeg runa stavljali i priko leđa i sprida da in visi. Oko pasa bi zavezali kaki konap i na konap obis'li zvono. Kako bi to zvono lupalo i oni udarali jedan o drugog, mi bi znali di su oni, doklen su došli da se znamo priprem't i mi za njihov upad u selo i u kuće. Isto bi tako bilo i po drugin selima, pa bi se ti s ovčijin runon i zvonima skupa s ostalon ergelon vucarali od sela do sela. Za sobon bi vodali sve koji su bili mačkarani. Kad bi se svi tako okup'li, obično ispid čije kuće koja je bila najbliže guvnu, don'li bi svak po nešto sa sobon i međusobno se tako čast'li. Tu na guvnu bi i plesali, pivali. A znali smo se i našalat dobro na račun koga. Al niko se tu ne bi uvridijo. Kad bi pala noć, palijo se krnjo. Naprav'li bi ga od slame i krpa, nismo mi baš puno to uređivali. Najglavnije je bilo da mu glava stoji nauzgor. On nan je bijo kriv za sve loše šta se dogod'lo. Nabrajali bi mi tada svega i svačega njemu. Dok bi gorijo, pivali smo mu: "Neka njega vatra pali, odnili ga crni đavli!" Kad bi krnjo izgorijo, to bi bijo kraj našeg veselanja. Svak bi se unda uputijo svojoj kući. Od sutra bi nan nastupala pokora, tišina i post."⁵¹

⁵¹ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

4.6. Korizma

Početak Korizme je Čista srijeda ili Pepelnica, blagdan kad se vjernici posipaju pepelom uz riječi: *"Sjeti se čovječe da si prah i da ćeš se u prah vratiti."* Taj dan je obavezan post i nemrs, po mogućnosti jede se samo kruh i pije voda. Također, započinje i korizmeni post. U korizmi svatko posti koliko može i određuje koje će točno dane u tjednu postiti. Petkom je post obavezan i narod ide na *Put križa*. Isto tako, većina se nastoji odreći nečega što jako voli kao žrtvu u spomen i zahvalu za ono što je Isus pretrpio za nas. Najčešće je odricanje od alkohola, cigareta i ostalih poroka što, nažalost, ponekad izgubi svoju početnu nakanu. Korizma je vrijeme duhovne obnove čovjeka i tada nema nikakvog veselja ni slavlja. Traje četrdeset dana koji ljudi nastoje ispunjeni molitvom, postom, slušanjem, čitanjem Božje riječi te dobrim djelima.⁵²

*"Uskrs je uvijek bijo najbitniji blagdan u našoj župi, a korizma nan je uvijek bila posebno vrime pripreme za Isusovo uskrsnuće. Post je bila obavezna, petkon pogotovo. Glavna pobožnost za korizme nan je bijo križni put. Molijo bi se dvaput tjedno, petkon i nediljon prije svete mise. Tako bi bilo kroz korizmu, a kroz godinu bi se molijo svake četvrte nedilje u misecu, nakon prve večernje. Sve naše veseljanje čekalo je kraj Korizme i Uskrs. Grijota bi bila ako bi se digdi čulo pivanje, sviranje i igranje. Znalo se kakva pokora mora bit."*⁵³

4.7. Cvjetnica

Cvjetnica je kršćanska svetkovina koja se slavi u nedjelju prije Uskrsa i uvod je u Veliki tjedan. Na taj dan se slavi Isusov trijumfalni ulazak u Jeruzalem u dane prije Pashe. Narod je dočekao Isusa mašući palminim i maslinovim grančicama. U spomen na to, na Cvjetnicu se obavljaju procesije s blagoslovljenim palminim i maslinovim grančicama. Za vrijeme svete mise čita se izvještaj o Isusovoj mucij. Mladi se to jutro umivaju izvorskom vodom u koju se dan ranije stavljalo tek ubrano cvijeće ljubičice, jagorčevine, bršljana, drijenka ili drugog proljetnog cvijeća (ovisno o mjestu).⁵⁴

⁵² Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 153.

⁵³ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

⁵⁴ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 157.

*"Na Cvitnicu su se nos'le maslinove i borove grančice na blagosov. Uvik bi bila vel'ka misa jer bi se čitala i Muka Isusova, a prije toga bi i procesija bila di su dičica pos'pala latice svakakvog cvića putem kojim bi procesija išla. Kad bi misa završ'la, nos'li bi se ti blagosovi na groblje i stavljali skupa s cvićen. Te bi se grančice inače sačuvale jer smo i' mi znali zapal't kad bi bila kakva vel'ka krupa il' nevrime, unda smo uz paljenje te grančice mol'li Virovanje da nevrime pristane i sačuva nan urod. A stavljale bi se one i po kući, na par mista, jer su čuvale od zala. A ujutra na Cvitnicu smo ti se umivali vodon u koju smo ubacivali ljubicu. Ubralo bi se te ljubice koji dan prije, i unda bi ona bila stavljena u tu vodu noć prije Cvitnice. Ujutra bi nas dočekala mirisna voda s ljubicama i nama ti se prao gušt bijo umit u njojzi."*⁵⁵

4.8. Sveto trodnevlje

Veliki ili Sveti četvrtak je dan Isusove posljednje večere. Katolička crkva ulazi u sveto trodnevlje i sprema se na slavljenje Uskrsa. Na Veliki četvrtak je Isus sa svojim učenicima proslavio posljednji put židovski blagdan Pashe i to jedan dan prije samog blagdana. Također, ustanovio je svetu misu, po kojoj se kršćani osobito prepoznaju. Znak svoje prisutnosti Krist je ostavio Crkvi i svijetu u kruhu i vinu, predavši svoje ljudsko tijelo i svoju krv, kao polog i jamstvo pobjede nad patnjom, smrću i zlom. U dvorani gdje je održana posljednja večera Isus je oprao učenicima noge, što simbolizira gostoprimstvo. Isus želi reći da kroz njegovu smrt, u koju sada odlazi, i kroz skoro uskrsnuće, on otvara svoje nebeske dvorane, u koje nas poziva kao svoje uzvanike.⁵⁶

*"Na Vel'ki četvrtak najprišnije je bilo pranje nogu, ka šta je Isus opra svojih apostolin. Fratar bi odabra najčasnije ljude iz sela, za koje se znalo da su dobri i poštteni. Nji dvanestero bi bilo odabrano, i unda bi fratar njima opra noge na svetoj misi. Na Vel'ki četvrtak obavezno je bila i post."*⁵⁷

⁵⁵ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

⁵⁶ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 159. - 160.

⁵⁷ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

Veliki petak je kršćanski spomendan Isusove muke i smrti. Slavi se u petak prije Uskrsa. Zajedno s Velikim četvrtkom i Velikom subotom čini Vazmeno trodnevlje. Na Veliki petak se ne slavi euharistijsko (misno) slavlje. Oltar je bez križa, svijećnjaka, cvijeća i oltarnika, što simbolizira Isusovu muku i smrt. Veliki petak je dan žalovanja, nitko ne pjeva. Sve zamre, a svatko posti suho. Narodno je vjerovanje da se vino popijeno na taj dan pretvara u krv.⁵⁸

"Vel'ki petak je uvijek bijo žalostan dan. Nije bilo ni pisme ni veselja. Inače kroz ova dva-tri dana nije toga bilo, al' na petak pogotovo. Čeka bi se Uskrs pa bi se onda sve or'lo. Na Vel'ki petak glavno je bilo pivanje Muke Isusove. U crkvi smo znali bit po cilo popodne. Kako bi bila pivana muka onda bi se to zato odulj'lo. A muka se znala prikidat pa bi se mol'li Očenaši i Zdravomarije između. Šta god smo pop'li vina taj dan, govor'lo bi se da se ono pritvor'lo u Kristovu krv. Pa smo t' se mi baš zato znali sastat svi skupa za večeron, i unda bi svak' popijo zero vina, da bi ima Kristove krvi u svojoj."⁵⁹

Velika subota dan je šutnje i ozbiljnosti koje se očituju kroz odustnost euharistije i ogoljeni oltar. U svim je hrvatskim krajevima na Veliku subotu bio običaj umivanja vodom koja je netom blagoslovljena u crkvama. Ukoliko netko ne bi imao tu vodu, valjalo se umiti na vrelima, potocima, rijekama, moru. Veliku subotu je karakterizirao obred obnove kućne vatre. U jutro tog dana svećenik je pred crkvom blagoslivljao vatru. U kasnim večernjim satima u crkvama počinje vazmeno bdijenje koje završava svečanom euharistijom koja označava Kristovu pobjedu nad smrću. Bdijenje počinje lucenarijem ili službom svijetla. Blagoslivlja se vatra izvan crkve te se pali uskrsna svijeća koja simbolizira Isusa Krista uskrsloga. Svijeća se, u procesiji, unosi u župnu crkvu koja je u mraku. Unosom uskrsne svijeće u crkvu, pale i vjernici svoje svijeće i pale se sva svjetla. Zatim slijedi svečani pjevani hvalospjev. Drugi dio bdijenja je Služba riječi, odnosno čitanje svetopisamskih tekstova, pjevanje psalama, sluša se Božja riječ o stvaranju, kroz psalme se slavi Gospodina i njegova djela. Čitanja završavaju svečanom pjesmom *Slava Bogu na visini* i tada se oglase orgulje, sva zvona na crkvama te pale svijeće na oltaru što simbolizira pobjedu nad grijehom i smrću.⁶⁰

⁵⁸ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 162.

⁵⁹ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

⁶⁰ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 169-170.

*"Na Vel'ku subotu najvažnije je bilo da se u crkvi obnovi plamen na svićama, a to bi se rad'lo tako da bi se vanka crkve zapal'la vatra. Fratar bi iznijo uskrsnu sviću vanka crkve i na taj oganj bi je nanovo pripalijo. U ton trenu bi se sva svitla u crkvi pogas'la. Jedino bi ta svića svitl'la. To nanovo upaljeno svitlo ti je znač'lo da je Isus uskrsno. Sa sobon smo ti mi donos'li i spize, vode i soli za blagosovit. To se isto rad'lo na Velku subotu. Sve ono šta bi jili sutradan, ponili bi da fratar blagosovi. Nije to bilo puno, pa smo ti to blagosovljeno uvek podil'li među sobon, po komad'ć svakomen. I unda bi se naj'li od onog šta nije bilo blagosovljeno."*⁶¹

4.9. Uskrs

Uskrs je najveći kršćanski blagdan jer je Isus Krist svojim uskrsnućem spasio i otkupio svijet. Prvotno se Uskrs slavio svake nedjelje, a od 2. stoljeća slavi se jedanput godišnje, između 21. ožujka i 25. travnja. Podrijetlo mu je u židovskom blagdanu Pashe. Židovi su Pashom slavili čudesna Božja djela, a osobito izlazak Izraelaca iz egipatskog ropstva. Kršćanska se vjera usredotočuje na Isusovo Uskrsnuće, odnosno na prijelaz iz smrti u život.⁶²

*"Najveće slavlje bijo bi nan Uskrs. Od najranijeg jutra smo se vesel'li Kristovom povratku iz mrtvi. Prvo bi svi skupa lipo poj'li ono šta se dan prije blagosovilo na misi, bilo bi tu jaja, šunke, pršuta, pancete, sirnica, kruva, pogače... Za taj se dan nije šted'lo. Ako se ikad tribalo pošteno naj'st i nap't, to bi bilo na Uskrs. Unda bi svi skupa išli na svetu misu. Tu smo se čestitali sa sviman. Popodne smo se znali okupljat po kućama pa uz vino nazdravljat, a i maš't se onoga šta bi domać'ca kuće priprem'la."*⁶³

⁶¹ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

⁶² Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 173.

⁶³ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

4.10. Sveti Juraj

Sveti Juraj je jedan od najštovanijih svetaca u Hrvata te jedan od četrnaest Božjih pomoćnika. Njegov kult iznimno je raširen u hrvatskoj kulturnoj baštini. Štovanje blagdana Svetoga Jurja ogleda se u svjetovnim i vjerskim običajima i obredima. Premda blagdan Svetoga Jurja nije zapovjedni, Hrvati katolici slave ga škropljenjem, svetim misama, procesijama, hodočašćima, zavjetima i molitvama. U hrvatskoj tradicijskoj baštini blagdan Svetoga Jurja naziva se Jurjevo, Jurjovo, Jurjevdan, Đurđevo, Đurđevdan.⁶⁴

*Seljaci su svetoga Jurja najprije štovali kao zaštitnika konja, a potom i ostalih domaćih životinja. U narodnoj je tradiciji sveti Jure zaštitnik od teških bolesti: bolesti s jakim grčevima, visokom vrućicom, padavicom, kužnom epidemijom. Zaštitnikom je: ratara, pastira, konja i ostale stoke, zemlje, usjeva, zelenila. Zaštitnikom je od pogibelji na vodi. Bio je zaštitnikom križara, vojnika, ratnoga konjaništva i svih obrta u vojne svrhe. Djevojke i žene svetoga Jurja štiju kao zaštitnika od napasnika. Svetome Jurju narod se preporuča za zaštitu od zmija i vještica.*⁶⁵

O životu Svetog Jurja postoje brojne legende, a jedna od njih je povezana i s Cetinskim krajem, odnosno selom Hrvace. Poput mnogih drugih legendi, i u ovoj je riječ o njegovoj pobjedi nad zmajem.⁶⁶

*"Sveti Jure je bijo jedan od važniji svetaca koji se slavijo u našoj župi. Za svetog Juru išlo se na Krinj na svetu misu. Krinj je malo ovo brdo poviše Miloševa i Stipančeva jezera. Na Krinju ti je bila jedna mala crkva koja se i nazvala po njemu. Danas te crkve više nema, srušena je u ratu. Kod te crkve svetog Jure ti je bilo i groblje na kojien su se ukapala mrtvorodenčad. Otalen bi se vidio cili naš kraj i sva naša polja, jer je to brdo zera višlje. Obvezno se blagosivljalo polje i sve okolo, da nan god'na bude rodna. Sveti Jure bi štitijo od zmijurina i ostali živina. Posli mise bi svi išli kući na ručak, a onda iza na guvno. Sveti Jure je uvijek bijo za narodno veselje."*⁶⁷

⁶⁴ Dragić, Marko, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. IX, No. 9/1, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 269-270.

⁶⁵ Isto, str. 272.

⁶⁶ Vidi poglavlje 2., *Miloševo i Stipančevo jezero*

⁶⁷ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

4.11. Sveti Ivan Krstitelj

*Blagdan svetoga Ivana Krstitelja slavi se 24. lipnja. Naziv Krstitelj dobio je jer je u rijeci Jordan krstio Isusa Krista. On je i posljednji starozavjetni prorok, sin svećenika Zaharije i Elizabete koja je bila rođakinja Djevice Marije. U predvečerje prije Svetog Ivana palio se krijes. Mjesto paljenja krijesa razlikovalo se od obitelji do obitelji.*⁶⁸

*"Za svetog se Ivana pal'la vatra koja bi se lož'la da bude šta višlja i da plamen bude šta veći. Unda bi se mi svi okup'li okolo i jedan po jedan priskakali. Uvik bi prvo išli muški, a unda ženski svit. Ko bi tijo da ga vatra svetog Ivana blagosovi, mora bi vatru priskoč't ka šta se krstimo, u ime Oca i Sina i Duha svetoga, znači četiri puta. Tude smo uvik pekli šen'cu i jili je, uvik bi nan bilo slatko maš't se toga na svetog Ivana. A znaš čemu bi nan poslužijo lug koji bi osta? U njega bi onaj koji bi bijo bolestan sta nogon i unda bi mu taj lug pomaga u ozdravljenju."*⁶⁹

4.12. Velika Gospojina

Velika Gospa dan je koji se obilježava u spomen na Uznesenje Blažene Djevice Marije u nebo. Slavi se 15. kolovoza, a ujedno je i državni blagdan u Republici Hrvatskoj. Postoji mnogo marijanskih svetišta, a zasigurno je jedno od najposebnijih ono u Sinju – svetište Čudotvorne Gospe Sinjske. Slika Čudotvorne Gospe Sinjske može se ubrojiti među ljepše slike što ih je stvorila kršćanska umjetnost. Naslikao ju je nepoznati mletački slikar u 16. stoljeću. Slika ne prikazuje cijeli lik Majke Božje, nego samo poprsje koje izlazi iz tamne pozadine slike. Dobro je sačuvana, iako je na više mjesta prelomljena. Ti su prijelomi vjerojatno nastali dok su fratri nosili Sliku u torbi za bježanja iz Rame. Ova se Slika može ubrojiti među naše 'Gospe selice', koje je narod nosio sa sobom sjedinjujući s Marijom svoju, često gorku sudbinu. Kao što je spomenuto, Gospina slika koja se štuje u Svetištu u Sinju donesena je iz susjedne Bosne, točnije iz Rame, iz franjevačkoga samostana na Šćitu 1687. godine. Naime, tada su fratri i narod iz Srednje Bosne, Duvanjskoga i Livanjskoga polja, naselili prethodne godine oslobođenu Sinjsku krajinu. Važan događaj za štovanje Gospine slike i za Svetište u Sinju jest obrana Sinja od osmanlijske vojske 1715. godine. Obrana se

⁶⁸ Dragić, Marko; Sunara, Nikola, *Suvremeni zapisi tradicijske baštine u Ceri*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, No. 5, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, 2012., str. 162-163.

⁶⁹ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

dogodila u čudesnim okolnostima. Mali broj branitelja (oko 700) uspio se oduprijeti nadmoćnoj osmanlijskoj vojsci (40.000 do 60.000 vojnika). Uspjeh obrane pripisali su Božjoj pomoći koju su branitelji i narod izmolili pred slikom Majke od milosti, kako se tada nazivala slika Gospe Sinjske. Kao spomen na slavnu Gospinu pobjedu, uvedena je u Sinju viteška igra Alka. Također, u čast pobjede, Gospina je slika okićena zlatnom krunom s križem. Na dnu krune je upisano *In perpetuum coronata triumphat – anno MDCCXV* (Zauvijek okrunjena slavi – 1715.)⁷⁰ Velik broj hodočasnika Gospi Sinjskoj doslovno hodo-časti, tj. dolazi pješice. Mnogi na zavjet dolaze bos, iz dalekih krajeva.

Čudotvorna Gospa Sinjska

⁷⁰ *Povijest štovanja Gospe Sinjske* <http://www.gospa-sinjska.hr/index.php/kroz-proslost/51-povijest-stovanja-gospe-sinjske>

"Vel'ka Gospa je bilo najdraže slavlje sviju nas, ta ona je kralj'ca 'Rvata. Uvik se išlo na noge, obavezno je bilo hodočast't i mol't krunicu, pivat Gosp'ne pisme. Svi bi se iz sela okup'li, išli bi ka u povorci. Prvi bi nosijo barjak, a mi svi za njimen. Dan prije Gospe je bila post, a morali bi se i ispov'dit, da ne bi slučajno kogot bijo s kakvin grijon i doša takav Vel'koj Gospi. Doživ'li smo ti mi puno puta Gosp'na čudesa, kad su ozdravljali oni koji su tribali umrit, od dice do stari. Najdraža pisma koju smo pivali, a i sad mi je u srcu, je ova, ka Himna Gospi Sinjskoj:

*O Gospe Sinjska, Djevo sveta,
divno te, divno proslavi Bog,
slave te glasi svega svijeta,
premila Majka puka si svog.
Na tebi neba blista se kras,
O Gospe Sinjska, budi nam spas!*

*Pomogla ti si svomu puku,
kadno pod Sinjem bjesnio boj.
Pruži nam i sad moćnu ruku,
I sad u borbi narod je tvoj.
Da ustrajemo, moli za nas,
O Gospe Sinjska, budi nam spas!*

*Čudesa tvojih nema broja,
Velika Ti je, Marijo, moć.
Majčina draga ruka tvoja,
Milosti dijeli dan i noć,
K tebi sad i mi dižemo glas:
O Gospe Sinjska, budi nam spas!*

*U mucij lutoj slatka nada,
I rani svakoj lijek si ti.
Teško je breme naših jada,
U tebe pomoć ištemo svi.
Život i radost svijetu si nas,
O Gospe Sinjska, budi nam spas!*

*Za tobom srce naše gori,
Marijo Majko, ljubavi svom.
Jedna nas samo želja mori:
Kad ćemo k licu milomu tvom.
Dječice svoje usliši glas,
O Gospe Sinjska, budi nam spas!⁷¹*

⁷¹ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica. 1935.

4.13. Svi Sveti i Dušni dan

Svi Sveti (1. 11.) i Dušni dan (2.11.) imaju uglavnom religijski karakter i posvećeni su štovanju pokojnika.

Tradicija spomena na pokojne seže u 7. stoljeće. Dušni dan uveo je 998. godine benediktinski opat iz Clunyja, sveti Odilo. Papa Klement V. službeno je taj blagdan potvrdio 1311. godine. Dušni dan (Spomen svih vjernih mrtvih) spomen je kada se Crkva sjeća svih vjernih mrtvih.⁷²

U mjestu Hrvace, koje je i župa Svih svetih, uoči samog blagdana palili su se svitnjaci i pucalo iz mačkula. U čitavoj se Sinjskoj krajini za Sve svete kušalo mlado vino i onda zatvarale bačve. Taj se dan uz obilnije gošćenje smatrao 'prvim Božićem'. Kušanje mladog vina u ostalim krajevima Dalmacije i Hrvatske obavlja se općenito na dan sv. Martina (11.11.). Ovim blagdanom slavimo sve one nepoznate, male i tihe ljude, poštene, plemenite i vrijedne, sve mučenike, sirote i udovice, naše očeve i majke koji su kroz sve životne poteškoće ostali vjerni Bogu i u njemu postigli svoj konačni cilj. Oni su otkrili u sebi sliku Božju i učinili je prepoznatljivom. To je razlog da je u svakom čovjeku duboko ukorijenjena i uređena težnja za dobrotom, za svetim.⁷³ Blagdan Svih svetih podsjeća nas upravo na to.

"Za Svi Svete triba napomen't da se tada slave svi sveci koji postoje u Crkvi. Kod nas u crkvi ima oltar sa slikon koju je tude donijo Mate Lovrić, a slika je čini mi se digdi iz Italije bila. Na njoj su prikazani Sveto Trojstvo, Gospa i kolkoš svetaca, a znaden da je među nj'ma sveti Franjo Asiški i sveti Jure. Dan prije Svi Sveti pal'li su se svitnjaci, a mi bi se okupljali tako oko njizi i mol'li Svi Svetim. Don'li bi sa sobon i vina i štogod za poj'st, pa bi svak provava vino koje se don'lo. Zna se da su ta dva dana bila i za štovanje naši pokojni, a pogotovo Dušni dan. Išlo bi se na groblje, nosilo cviće i sviće. Iza mise bi fratar iša i škropijo grobove. Svaka je mol'tva bila upućena našin pokojnicima, za njihov vječni pokoj. Posebno bi mol'li za one duše u čist'lištu, kako bi šta prije prišli u raj. Pal'le bi se i sviće koje bi se stav'le u jednu malo višlju posudu napunjenu šen'con. Unda bi se te sviće stav'le na prozor da gore cilu noć kako bi osvitl'le pute našin pokojnin."⁷⁴

⁷² Dragić, Marko, *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, Vol. 68., No.3., 2013., str. 417.

⁷³ Buljac, Mirko, *Hrvace – župa Svih svetih*, Knjižnica zbornika "Kačić" – Monografije, dokumenti, građa... Br. 40., Split, 2004., str. 180., 258.

⁷⁴ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

5. Starinske igre

Jedan od načina zabave i uveseljavanja svakodnevice bile su i narodne igre. Kako je i sama kazivačica rekla, one su bile ne samo izvor smijeha i pozitivne energije nego su stvarale i mogućnost povezivanja među ljudima te na taj način razvijale dobre međudobne odnose i bliskost. Svaki je kraj imao svoje prepoznatljive igre, a u selu Hrvace rado su se igrale neke od sljedećih:

- Igra **"Traži jaje"**: Sudionici igre sjede u krugu. Glavni predmet oko kojeg se igra vodi jest pokvareno jaje. Jaje se sakrije kod jednog od igrača, a onaj za kojeg je određeno da to jaje traži ide u krug i pokušava ga pronaći (obično bi se jaje skrivalo pod nečijom kapom ili suknjom). No, cilj igre bi obično bio nasamariti nekog od sudionika koji je pomalo "budalast" te mu prilikom traženja namjerno razbiti pokvareno jaje pod kapom ili slično.

*"A imal' smo ti mi svakakvi igara u mladosti. Bila je jedna, zvala se Traži jaje. Mi bi to igrali u kući il' na silu, tamo navečer. Našli bi jedno pokvareno jaje i svi bi sili ukrug. Jedan uzme jaje i sakrije ga kome pod suknju, il' kapu, a drugi traži to jaje. Mi smo ti tuder uvijek imali i kojega budalastog i unda bi njemu namjerno stav'li jaje pod kapu, a oveme šta ga traži rekli da je u njega, pa bi ga on namjerno lupno po kapi da mu jaje iscuri po glavi."*⁷⁵

- Igra **"Vuk, Vuk"**: Igra se na način da se nekoliko igrača uhvati jedan za drugoga s leđa te zajednički love osobu koja bježi od njih. Cilj igre je da osobe koje su, slikovito možemo reći "u vlakiću" te im je tako otežano kretanje i trčanje, ulove onog jednog, odnosno udare ga štapom koji nosi osoba prva u redu.

*"Bila je još jedna igra, kakono se zvala?! Vuk,vuk! Igra ti se da jedan uzme kakvu štap'nu, drugi se ozada uvati za nj, i treći i četvrti tako, bilo je nas dvajst igralo tute. Onaj koji bi bijo zadnji, bijo bi vuk. Prvi bi ti vuka za sobon sve ove šta su iza njega i vika "vuk, vuk", a ovaj šta drži štap'nu prova ga ošin't. Njemu bi ti taj vuk izmica i biža, a nemereš završ't igre sve doklen ga ovaj ne pogodi pruton."*⁷⁶

⁷⁵ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

⁷⁶ Isto.

- Igra **"Poletiš tice"**: Igra se na način da svaki sudionik dobije određeni naziv (*šen'ca, kukuruz, grožđe*) koji mora zapamtiti i prilikom odgovaranja na pitanje o tome *'gdje su sletile tice'* glasno viknuti da *'nisu došle'*. Iz igre ispada onaj koji zaboravi koje je ime dobio pa se prilikom prozivanja ne odazove ili se jednostavno ne koncentrira (*privari*) pa ne vikne ništa. Svaki sudionik prilikom ispadanja mora ostaviti nešto svoje (nekakav osobni predmet ili hranu) za nagradu pobjedniku.

*"Imala je i jedna igra polet'se tice, ta ti je men' bila najdraža. U toj bi ti svaki igrač dobio svoje ime: kukuruz, šen'ca, grožđe... Jedan bi vika: "polet'se tice", a drugi: "di slet'se?", unda priupitiva jesu l' na kukuruz, onaj koji se zove tako kaže da nisu došle, pa ovaj priupitiva dalje jesu l' na šen'cu... Onaj koji se privari il' zaboravi koje je ime bilo dobio kad smo se bili dil'li, pa zaboravi reć da nisu došle, kad ga se prozovne, ispada iz igre. Ovi šta ispadnu moraju dat štogod svoje, il' kakvu jabuku, štogod za jist. Sve šta bi tako dob'li stavljali bi sa strane za nagradu onomen koji na kraju igre pobjedi. Igral' bi mi to kolkoš, a svaki krug bi svak dobija drugo ime pa smetneš, zaboraviš šta si dobio u tomen krugu. Mora si dobro pantit da dobiješ u tojoj igri."*⁷⁷

⁷⁷ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

6. Starinsko svečano odijevanje

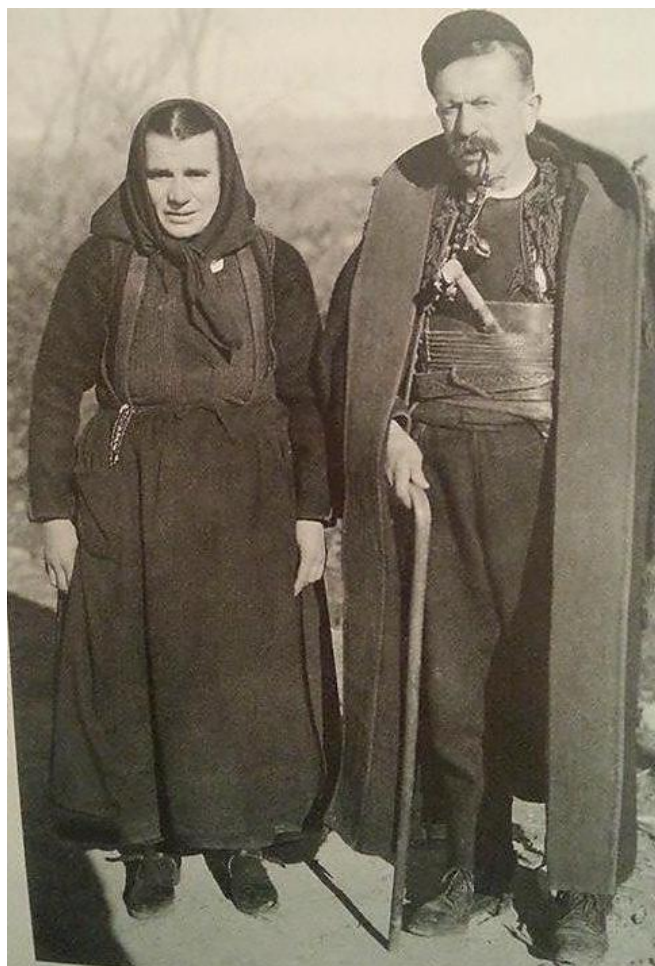
Jedan od pokazatelja života naših predaka jest i način njihovog odijevanja. Svakodnevna odjeća je uglavnom bila siromašna te nije imala estetsku nego funkcionalnu namjenu. No, svečaniye prilike uvijek su bile popraćene i svečanim odijevanjem. Odjeća koja je služila za misna slavlja, procesije, vjenčanja, krštenja te slične vjerske prilike bila je pažljivo čuvana i održavana. Narodna je nošnja pokazatelj poštivanja običaja te se smatralo gotovo obveznim imati odjeću, odnosno nošnju koja odražava duh određenog kraja.

Muška nošnja uključivala je košulju širokih rukava, krožet (prsluk) od velura sa dva reda dugmadi i postavom crvene boje, ječermu (pršnjak) od vunene tkanine ukrašenu srebrnim nitima, pas (pojas) od crvene pređe; zatim gaće (hlače) od vunene tkanine, koparan (kratki kaput) koji se nosi iznad jačermu, kabanicu (zimski kaput) od vunene tkanine postavljenu crvenom čohom. Pripašnjača je kožni odjevni predmet koji se opasuje i pričvršćuje preko trbuha te podržava jačermu i krožet. Služi za nošenje kubure i handžara. Kapa je od crvene čohe, a velika je koliko tjeme na vrhu glave. S kape vise, s desne strane, crne kite izrađene od industrijskog konca koji doseže do ramena. Bičve (čarape) su pletene od ovčje vune – do koljena su i izvezene vunenim koncem u raznim bojama. Terluci (natikače) su pletene od konca. Gornji dio im je izvezen vunenim crvenim i zelenim koncem. Obuvaju se na bičve i dosežu do gležnja. Napršnjaci se obuvaju na terluke i bičve. Nose se za vrijeme rada u kući. Nadošivači (dokoljenice) masivne su, izvezene u raznim vunenim bojama. Nose se iznad bičava. Opanci su jednoliki kod muškaraca i žena. Od goveđe su ili svinjske kože, bez pete i potplata, i u jednom su komadu. Privezuju se oko gležnja na nozi. Ženska nošnja je uključivala košulju, košuljnik (jaknu), haljinu od vunene tkanine, rasporenu s prednje strane od pojasa do stopala, iskićenu i vezenu vunenim koncem; zatim krožet (prsluk) s deset ili dvanaest kopčica, pas od crvene vune, pregaču, jačermu, šudar (marama) za glavu, bičve (čarape), terluke (natikače), napršnjake, nadošivače (dokoljenice) i opanke.⁷⁸

"Kad bi bijo koji svetac il' kakva svečana pril'ka, unda bi se žene i muški oblač'li u narodne nošnje. I tvoja se baba oblač'la. Imala san ti lipu košulj'cu, sa dugmadin ki od zlata. Priko nje bi ti oblač'la košuljnik, to ti je ki jaketa. Halj'na mi je bila od vune, vezena s vunenin koncen, nak'ćena, bila je modre boje pa smo ti mi nju zvali modr'na. Kad bi bilo lito, nos'li bi jednu drugu, od tankog platna, zvali smo je bjel'ca il' brnjica. Imala san i prsluk, i pas koji je

⁷⁸ Buljac, Mirko, *Hrvace – župa Svih svetih*, Knjižnica zbornika "Kačić" – Monografije, dokumenti, građa... Br. 40., Split, 2004., str. 262.-264.

*bio crvene boje, bijo je nakićen vunenin koncin. Bila bi ti još i kecelja, šudar, bičve, a sve bi ti to bilo od vune. Unda terluci, to su ti ki kakve natikače, a dikad bi nos'li i opanke. Mi žene bi ti o pas obis'le britve, ko kakvi nož, za rizanje kruva il' šta bi nan već došlo pod ruku za poj'st. I ključeve od škrinja smo ti isto nosale sa sobon. A kad bi išli digdi od kuće, sa sobon bi nos'le zobn'cu. To ti je torba od vune. Uvik smo ti sebi plele pleten'ce, imale smo duge kose, i unda bi tu pleten'cu omatale oko glave. Al' to je samo dok smo bile cure. Kasnije kad se udaš unda ne pleteš više pleten'ce.'*⁷⁹

*Pešo Bošnjak sa ženom Marijom u tradicijskoj nošnji s početka 19. stoljeća*⁸⁰

⁷⁹ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

⁸⁰ Buljac, Mirko, *Hrvace – župa Svih svetih*, Knjižnica zbornika "Kačić" – Monografije, dokumenti, građa... Br. 40., Split, 2004., str. 262.

7. Rađanje

Tek nakon Drugoga svjetskog rata žene počinju rađati u bolničkim rodilištima. Do tada su žene rađale u kući, pokraj ognjišta, a pri porođaju su im najčešće pomagale svekrva ili seoska babica. Posljedice toga su visoka smrtnost novorođene djece i roditelja. Važno je napomenuti i kako u razdoblju o kojem je u daljnjem tekstu riječ, trudnice nisu bile pošteđene poslova na seoskom gospodarstvu. *Babine* su najvažniji običaj povodom rođenja djeteta. Dijete i roditelju posjećuju žene iz njezine obitelji, a sama simbolika *babina*, kao obiteljsko-društvenog obreda, jest prihvaćanje novorođenčeta u zajednicu. Krštenje je također iznimno važan čin, u sklopu kojeg je važna institucija kumstva. U mjestima Cetinskoga kraja, obitelji su generacijama bile povezane kumstvom, ali taj se običaj danas gotovo izgubio.⁸¹

*"Rođenje diteta bi se bome pošteno proslav'lo. Cilo selo bi došlo na čašćenje, vina i rakije ne bi manjkalo. Kad bi žena rod'la, njoj bi ti prva dolazila mater, a unda bi došla i ostala rodb'na s darovin. To su ti se zvale babine. Don'le bi joj manistre s jajin, kupovna ona peciva okrugla, nanizana na jednon špagu, kokoš, svakakve još 'rane, slatkiša i tortu, i zera riže i sapuna, a isto tako i za pop't štogod. To bi ti dolaz'le samo žene, i to one nedilje nakon šta je žena rod'la. Prvo šta bi ti jila žena kad bi rod'la bila su vrigana jaja, a morala bi to jist i još koji dan iza. To bi jon vraćalo snagu i brže bi se oporav'la. Nije bilo dugog ležanja. Već nakon kojeg dana, moralo se nastav't radit ki prije. Poslovi, polje i kuća čeka. Ta neće svekrva rad't um'sto nev'ste. Ako bi rod'la muško dite, unda bi se kazivalo da je rodila dite, a ako bi rodila žensko, unda da je rod'la pola diteta. Ona koja bi rod'la muško, uvik bi se bolje držalo do nje. Dite bi se krst'lo desetak dana od rođenja. Dite bi se zvalo nako kako bi odrediyo glavni u kući. Obično bi to bilo po ditetovu didu. Morala se nastavljat loza. Na krštenje bi išle babica, il' žena koja je bila kad se dite porađalo, unda kum i kuma. Kum bi ti mora babicu darivat parama zato šta mu je ona eto, porod'la kumče. Kumovi su bili ki dio familije, a s kin bi bili i trostruki kumovi to ti je znač'lo da i jesi rod posta. Poslin krštenja bi bilo slavlje i ručak, mi smo ti to zvali pir. Obično bi to bilo za prvo dite, ne bi tol'ko za ostalu dicu."*⁸²

⁸¹ Narodni običaji, Životni običaji <http://www.visitsinj.com/hr/Etno/7/narodni-obicaji>

⁸² Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

7.1. Divinacije vezane uz rođenje djeteta

Divinacija je riječ nastala prema latinskoj riječi divinatio, onis, f. = proricanje, slutnja, pogađanje; gatanje, vraćanje, predviđanje, vidovitost. Divinacije su dio najstarijih arhetipskih običaja još od drevnih civilizacija i u srži su kulturne baštine. Također, imaju iznimno izraženu socijalnu funkciju.⁸³ Budući da su one bile vezane uz razna životna područja, postoje i one divinacije koje se tiču rođenja djeteta, a neke od njih, poznatu u mjestu Hrvace, navodi i kazivačica Dragica Šima Jerkan:

"A ako bi se koje dite rod'lo u košulj'ci, unda bi se misl'lo da će to dite bit junak, jaki i da će bit učen. Sićan se ja da digdi drugo materi i ćaći nije bilo drago ako se dite rodi u košulj'ci jer od njega postaje višt'ca. Unda bi ti oni tu košulj'cu odma zakopali. Žene su ti prvi deset, petnest dana svaki dan dicu prale u ladnoj vodi, tako da bi bila jača i zdravija."⁸⁴

8. Svadbeni običaji

Mladi su se upoznawali na raznim mjestima, ali najčešće oko crkve, na slavljima, dermecima, dok su čuvali stoku i slično. Običaj je da mladić djevojku koja mu se sviđa daruje *grotuljama*, što je općenito značajka Sinjske krajine. *Grotulja* je zapravo niz probušenih oraha koji se slažu na tanji konop čija duljina varira od veličine ogrlice do onih koje sežu do tla pa se uspjeh pojedinih djevojaka određivao po broju i veličini grotulja koje bi dobile na derneku. Zanimljiv način upoznavanja bilo je i takozvano *gonjanje* – običaj koji je imao inicijacijski karakter i za mladiće i djevojke spremne za ulazak u brak. Do *gonjanja* je dolazilo u vrijeme ispaše stoke i tada bi mladići *gonjali* sve djevojke koje su se pretvarale da bježe. Pri upoznavanju djevojaka i mladića spremnih za ženidbu bio je važan i običaj *sila* i *sidenja*. Mladići su dolazili djevojci na *silo*, a jedan među njima bi bio odabran kao njezin budući muž. U tom se slučaju smatralo da su mladić i djevojka u ozbiljnoj vezi koja će uroditi brakom, tj. govorilo se za njih da *side*. Pri odabiru muža kćeri, odnosno žene sinu, sudjelovali su i roditelji. Svakako se gledalo i na imovinsko stanje pa su među djevojkama popularne bile one bez braće, *dotarice*, a ako je djevojka bila kći jedinica, tim bolje. Odluku o sklapanju braka pratili su ustaljeni tradicijski obrasci pa se najprije išlo u djevojčinu kuću zaprositi

⁸³ Dragić, Marko, *Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 11/1, No. 11, Zadar, 2011., str. 150.

⁸⁴ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

njezinu ruku kod njezinog oca. Budućeg je mladoženju pritom pratio netko od muških članova obitelji, otac, stric ili ujak. Govorilo se da idu na *prsten* ili *prstenovanje* jer se radilo o zarukama dvoje mladih. Nakon zaruka, otac budućeg mladoženje išao bi u kuću buduće snahe na *ugovor* ili na *jabuku* jer je pritom nosio jabuku u koju su bile utaknute kovanice te bi na taj način osobno zatražio ruku djevojke za svog sina. Nekoliko dana nakon posjeta mladoženjina oca, djevojku bi posjetila i njegova majka, buduća svekrva. Ona je išla na *kolač*, noseći budućoj snahi pogaču koju bi djevojka podijelila s prijateljicama.⁸⁵

"Mlada je za pir morala pripremit dotu. To bi uvijek bila posteljina sa svakakvim navez'ma po sebi. Mlada bi izvezla skupa s materon i babon po toj posteljini kakvi uzoraka da bude lipša, a i da se vidi kako je spretna s rukaman. Sprem'lo bi se u dotu i kakvi stvari za po kući šta triba, kakvog namještaj isto. Prije se nije nos'la vjenčan'ca, nego bi se udavale u narodnoj nošnji. Kad bi svati došli po mladu, unda bi ti je oni morali otkup't. Dalo bi se za nju koji dinar il' kakvo drugo čašćenje. Dok se god ne bi dobro ispr's'li, mlada ne bi izlaz'la iz kuće. Prije nega mlada pođe iz kuće, ona bi klekla prid mater i ćaću i tražila njihov blagosov i oprost. Vako bi in kazala: "Ja pitam proštenje najprije u Boga, pa onda u oca i matere i u svijetu vas koji me slušate." Oni bi joj odgovarali: "Bog ti oprostijo grije." Unda se mlada poljubi s materon i ćaćon i rodbinom, mater je blagosovi sveton vodicon i govori joj da se ponaša dobro i da ne pušta jezik priko zubi i da ga dobro zaključa. Svatovi bi u džep stavljali blagosovljenu so'. Nevistina mlađa sestra bi razb'la pijet il' čašu na skalinama kad bi mlada išla ća iz kuće, to ti je bilo zato šta je ona sad bila na redu za vinčanje. Svatovi s mladon u crkvu idu naoposon, suprotno od onoga kako je išlo sunce. Ćaća i mater od mlade ne bi išli u crkvu, oni bi prat'li svatove samo jedan dio puta, a ostala nježina rodbina bi je prat'la do crkve, nakon vinčanja i oni bi se vrat'li kući. Vinčanje bi bilo posli podne il' iza vel'ke mise, ako bi bilo ned'ljon. Dikad bi fratar zna namjerno vinčavat prije mise, da bi prisilijo svatove da ostanu na misi. Kod crkve se svatovi sreću s mladoženjom, on bi ti nji' tamo čeka, ako bi živijo tute digdi blizu mlade, a ako bi bijo iz koje druge župe onda bi on iša po mladu i skupa bi dolaz'li u crkvu. Znaš kako ti se bilo govor'lo, da ako neko 'oće zlo mladencima i da se svađaju, da triba kad je vinčanje, u crkvi zaključat katanac. I mladenci neće imat mira ni sloge dok se taj katanac ne otključa. A da bi brak bijo bolji i u dobre, mladoženja bi triba u crkvi klečat na mladinoj traverši. Kad bi vinčanje završ'lo, mlada bi fratru dala bičve, koje je imala za pojason, a mladoženja bi mu da novaca. Digdi drugo fratru se znalo davat i vina,

⁸⁵ <http://www.visitsinj.com/hr/Etno/7/narodni-obicaji>

*pogače i pečenog janjca. Kad bi izašli iz crkve, familija od mlade i prijatelji bi davali mladoženji šugomane, bičve, i on bi ti to pribacijo priko ramena i nosijo kući. A moran ti i ovo kazat. Dok bi se pirovalo, neko iz mladenkine kuće dođe kod mladoženje i iz štale mu ukrade magare il' konja. Ako bi ga kogod uvatijo, onda se njega nagaravi i pošalje kući. Ako ga ne bi uvat'lo, unda bi ujutra magare okit'li zelen'lon i papiron, obukli mu bičava i vrat'li mladoženjinoj kući. Unda kažu ukućanin da su ga slabo čuvali, da ne čuvaju i mladu tako ki magare. I jopet bi se svi počast'li i izasmijali tako. Mlada bi se jutro nakon pira morala dign't prije sviju i svekra i svekrvu dočekat s naloženon vatron i donit vode s bunara. Bože sačuvaj sramote ako ne bi tako bilo, odma nev'sta ne valja.'*⁸⁶

9. Paremiologija

Paremiologija je znanost koja se bavi proučavanjem i tumačenjem poslovice. U ovom je poglavlju uz kazivačicu Dragicu Šimu Jerkan, svoje sjećanje na izreke i poslovice iz mladosti podijelila i Ana Vidić.⁸⁷

Kako došlo, tako ošlo.

Ako neš milon, oš silon.

Nije svako zlo ni za zlo.

Ne grdi konja kojeg nisi jašijo.

Ajme selu bez glavara i kući bez gospodara.

Čista zlata rđa se ne vata.

Neće gra u kašku.

Da je prosjaku i uštipaka.

Ko s vragon tikve sadi ujutra, popodne mu se o glavu razbijaju.

Ko s dicon liga, popišan se diže.

⁸⁶ Kazivačica: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.

⁸⁷ Kazivačice: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935.
Ana Vidić, rođena Zorica, 1942.

Daj dite materi.

Nije oraj za svaki zub.

Obuka se u široke gaće.

Ako dite ne plače, mater mu sise daje.

Svaka igruša izađe na plakušu.

Mlad ki rosa u podne.

Laživ čovik ni ćaći ne viruje.

Ko ide leć na vinu, diže se na vodi.

Teško je nogan pod maniton glavon.

Ko muči, dvi uči.

Izio vuk magare.

Ja u kupe, ti u špade.

I crna krava bilo mliko daje.

Iz mire tri đavla vire.

Dok dur dur.

Đava nikad ne spava, nego o zlu radi.

Kako zajmiš, tako će ti se i vratit.

Nije se rodijo ko je svakon ugodijo.

Dobar i lud su dva brata.

Tuđin zubin kruv jide.

Pliva ki ulje svr vode.

Ko te kruvon rani, ćaćon ga zovi.

Dobra cura i krava neće iz komšiluka.

U maloj boci špirit stoji, a u velikoj kvasina.

Prazna vriće ne ide nauzgor.

Ni za ubit ni za držat.

Vrč ide na vodu dok se ne razbije.

U tuđe krave uvik veće vime.

Kako prostreš, tako ćeš i leć.

U tuđen selu ne pleši svoje kolo.

Ko bi gori, sad je doli.

Ajme onom ko tuđe gaste broji i sa svojon ženon leži.

Umiljato janje dvi matere sisa.

Ako se ne nasmiješ budalastoj, neš ni pametnoj.

Ukra bi ti iz očiju.

Kad si dužan i na Božić si tužan.

Prodi se čovika golobrađa i žene brkate.

Više more žena s mista nego đava izaleta.

Tuđi čoban blaga ne napaja.

Kruv ovcu pase.

Pivac piva, kokoš ogovara, teško kući bez gospodara.

Viran sluga i tuđoj kesi gospodar.

Ako mi brane pivat, ne brane mi plakat.

Ko liti laduje, zimi gladuje.

Svaki prst jednako boli.

Roni ki čep, pliva ki ćuskija.

Nema kruva bez motike.

Ajme kući di niko ne zalazi.

Ne budi med da te svit poliže, ni jid da te se pljuca.

Sit ko daska, pijan ko rašeto.

Ko nema poštenja, sramotom se diči.

Bog sriću dili, a baba uštipke.

Ajme kući di kokoš kukuriče, a pivac kokodače!

Dragi si mi ka luk u očima.

Il' ćeš bit dobar il' ćeš bit modar.

Vole se ka rogovi u vrići.

Svak za se travu pase.

U lipu san kašetu brokava upa.

Zora svane i bez pivca.

Popijo bi kišu Isusovu.

I fratar se na oltaru privari.

Žedni konji mutnu vodu piju.

Voli je ki mater ludu ćer.

Ajde il' blagu, il' kvragu.

Svršila Mara zavit.

10. Ojkalice

Ojkalice su opisivale život naroda uz dozu humora te uz čestu prisutnost seksualnih aluzija. Ime su dobile prema karakterističnom uzviku 'oj'. Vrijednost ojkalice prepoznali su i Ujedinjeni narodi koji su je uvrstili u UNESCO-ov registar nematerijalne baštine godine 2010. što je iznimna čast te veliki poticaj za očuvanje ovoga običaja.⁸⁸ Ojkanje (nazivalo se još i treskanje) je ostatak prastarog ilirskog i prailirskog pjevanja sa područja stare (antičke) Dalmacije (današnja Dalmacija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora), kojeg su Hrvati usvojili i sačuvali. Ojkanje je dio ruralne tradicijske folklorne glazbe, glazbeni izričaj običnog stočara, seljaka Dalmatinske zagore. To je vrlo staro, gotovo primitivno pjevanje, u kojem muzikolozi pronalaze najstarije oblike višeglasja. Ojkanje je pravo višeglasje sa dvopjevom sekunde, nekad i terce, koje završava u disonanci (neskladu) sekunde, ovisno o selu i pjevačima.⁸⁹

*Ojkalicu izvode pjevači (muški ili ženski) koristeći različite tehnike potresanja glasa posebnim načinom pjevanja 'iz grla'. Pjesma traje koliko i dah glavnog pjevača. Za Cetinsku krajinu karakteristično je dvoglasno grleno pjevanje, tzv. rera. Rera se izvodi punim glasom: jedan pjevač vodi pjesmu dok ga drugi prate ili reraju. Živopisno je to pjevanje, duboko ukorijenjeno u identitet Cetinjana te nerijetko opisuje svakodnevne pojave, trzavice između susjednih sela, karaktera i običaja, ismijava ljudske mane i slabosti, često i posebno izabranim rječnikom. U kratku rimu, najčešće dvostih, stane tako neobična minijatura jasne poruke, bila ona upućena dragome, dragoj, svekrvi, Gospi Sinjskoj ili svecima. Rera je začinjavala i uveseljavala svaki dernek, druženje ili silo i ašikovanje.*⁹⁰

Teme ojkalica su raznovrsne. Gotovo nema područja ljudskog života kojeg one nisu obuhvatile – od ljubavne, geografske, religiozne do trenutne društvene tematike.

⁸⁸ Dragić, Marko; Sunara, Nikola, *Suvremeni zapisi tradicijske baštine u Ceri*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, no. 5, ožujak, 2012., str. 166.

⁸⁹ Nevest – Cera <http://www.nevest-cera.net/page14.php>

⁹⁰ <http://www.visitsinj.com/hr/Etno/11/sinjska-rera>

Kazivačica Dragica Šima Jerkan kazala ih je impresivan broj:

*Crne oči i obrve tanke
to imaju samo Hrvčanke.*

*Nema konja ko što su konji vrani
ni momaka ko što su Hrvčani.*

*Sinjska Gospe platit ću ti misu
samo kaži Hrvčanke di su.*

*Poljubi me dragi priko zida
da se naša ljubav ne prikida.*

*Namigni mi dragi priko vatre
Samo pazi da ne vidi mater.*

*Ja dragana čekala u jadu
Tri godine pa mi ga ne dadu.*

*Ženit ću se i ja ove zime
svak se ljubi, a ja neman s kime.*

*Kazala mi Gospa Rožarica,
da me ljubi cura dotarica.*

*Svekrvice ja ti želin zgodu,
dubok bunar i studenu vodu.*

*Svekrvice lipo se uredi
prvu večer visit ćeš o gredi.*

*Dobar svekar ka božija duša
zla svekrva, đava u nju uša.*

*Srce mi se u ljubavi kupa
Za tri dana ne čujen da lupa.*

*Ovo su ti iz 'Rvaca dica
Pomogla in Marija Divica.*

*Zapivajmo kolegice moja
Dogodne Bog zna di će koja.*

*Ja san majka od četvero dice
Ne bojin se nikakve cur'ce.*

*Ljubi dragi, ne žali me mladu
Ne žale me ni moji na radu.*

*S Bogon ostaj kućo pociglana
I u kući majka rasplakana.*

*Svekrva me moja ne begena
I ona je silon dovedena.*

*Iman dragog ime mu je Stipe
Kupijo mi rećinice lipe.*

*Ode dragi priko sedan gora
Srce puca, nema razgovora.*

*Šest momaka privarila mladi
I sedmog ću, o tome se radi.*

*Gospe naša od sedan žalosti
Sačuvaj me u mojoj mladosti.*

*Bajagiću u tebi je zgoda
Gori brdo, doli živa voda.*

*U Bajagiću selo vidilice
po tebi se šetaju vištice.*

*Ja ljub'la, nisan ni gledala
Zora sviće pa se pokajala.*

*Meni majka dotu sprema
Sve gotovo samo lole nema.*

*Sveti Ante platit ću ti misu
Samo kaži njufarice di su.*

*Moj komšija pita me u nane
Znade mulac da je neman mane.*

*Da san znala da ću za seljaka
Kupila bi brdo opanaka.*

*Vesela san ko golub na grani
U veselju prolaze mi dani.*

*Biokovo nije bez oblaka
Ni Cetina bez dobri junaka.*

*Moja mene naučila mati
Pivaj ćeri – Živili Hrvati.*

*Pitaju me odakle si mala
Iz Hrvaca, Hrvatica prava.*

*Kupila san svekrvi bonbona
Crveni i plavi, da se bolje udavi.*

*Gospe sinjska doću ti na zavrit
Ako ćeš mi svekrvu udavit.*

*Evo moga priko polja dase
Košulju mu iskidalo prase.*

*Oću pivot, oću galamit
Nema toga ko će mi zabranit.*

*Curo mala nek ti je u glavi
Nikad momku prva se ne javi.*

*Oj ljubavi šta si gorka
na rastanku divojke i momka.*

11. Sinjska alka

Sinjska alka osnovana je neposredno nakon 1715. Godine. Te godine bila je, uz malu pomoć mletačke milicije, koja se nalazila u tvrđavi Sinj, hametom potučena i odbijena od varošana Sinja i njegovih sela, silna turska vojska koja je više puta jurišala na tu tvrđavu. U spomen te značajne pobjede, a da potomcima sačuvaju ratnički duh djedova, Sinjani osnovaše igru Alku, koja još i danas postoji.⁹¹

*U pobjedi im je pomogla i Gospa Sinjska, koja je prema predaji otjerala Osmanlije. Za vrijeme turskog napada, u sinjskoj tvrđavi Grad zatvorilo se oko 700 branitelja. Jedan od njih je bio i fra Pavao Vučković koji je sa sobom ponio i Gospinu sliku. Tursko rušenje, paljenje i uništavanje trajalo je nekoliko dana, ali Sinjani se nisu predavali. Legenda kaže da su Turčini, tijekom tog ratovanja, pod tvrđavom viđali ženu, uvijek osvijetljenu, kako šeta oko zidina. Nakon konačne pobjede nad Turcima, 14. kolovoza, sutradan se na nebu pojavila slika prekrasne žene, cijela obasjana i nježna. Svi su vjerovali da je to bila Gospa Sinjska i da im je ona pomogla pobijediti Osmanlije. U čast svoje nebeske zaštitnice, kao vječni zavjet odanosti i poštovanja, utemeljena je Sinjska Alka.*⁹²

Sinjska alka jedinstveno je viteško natjecanje u Europi koje se svake godine, u mjesecu kolovozu, održava u Sinju, gradiću u kopnenoj Dalmaciji. Alka se u svojoj dugoj povijesti trčala triput izvan Sinja: 1832. U Splitu (povod nepoznat), 1922. U Beogradu (povodom ženidbe jugoslavenskog kralja Aleksandra) te 1946. U Zagrebu (povodom III. Kongresa USAOJ-a). Nastala početkom 18. stoljeća, ona je nastavak (i jedini preostatak) mnogobrojnih viteških nadmetanja što su se održavala u nekim većim mjestima mletačke Dalmacije, a najpoznatija su ona u Zadru (do 1820.), Imotskom (do oko 1840.) i Makarskoj (do 1832.). Povijest Alke pokazuje da se ona u starini trčala u različito vrijeme nego danas. Inače se tek od 1849. trči redovito 18. kolovoza, na rođendan cara Franje Josipa, što je čak utvrđeno i Statutom iz 1902. Danas se Alka održava u prvoj trećini mjeseca kolovoza.⁹³

⁹¹ Jurić, Šime, *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj Alki*, Viteško alkarsko društvo Sinj, Logos, Split, 1988., str. 19.

⁹² Kolak, Josip Feđa, *Sinjska Alka – pokretni spomenik kulture nulte kategorije na tlu Jugoslavije*, Viteško alkarsko društvo Sinj, Sarajevo, 1985., str. 33.

⁹³ Jurić, Šime, *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj Alki*, Viteško alkarsko društvo Sinj, Logos, Split, 1988., str. 27.

Sinjska alka je vjekovno tradicionalno viteško konanjičko natjecanje u kojem jahači (alkari) na konju, u punom galopu, oko 3 metra dugačkim kopljem gađaju željeznu alku obješenu na konopu preko trkališta. Starim statutom uređeno je da u Alci mogu sudjelovati isključivo članovi Viteškog alkarskog društva u Sinju, a čine ga samo neporočni žitelji Sinja i Cetinske krajine ako su tu rođeni i roditelji im tu imaju zavičaj. Sinjska alka je organizirana po uzoru na brojne srednjovjekovne viteške turnire koji su u to vrijeme održavani u gotovo svim dijelovima Europe, a posebno u sredozemnim zemljama. Alkarsko natjecanje započinje svečanom povorkom koju predvodi arambaša i odabrana četa alkarskih momaka. Za ovima su buzdovandžije i štitonoša koji nosi trofejni turski štit, a potom vodiči edeka (konja bez jahača) na kojem je trofejna oprema koja je pripadala Mehmed-paši Čeliću, turskom vojskovođi iz vremena opsade Sinja 1715. godine. Alkarsku četv predvodi barjaktar s pobočnicima i alkarski vojvoda (zapovjednik Alke) s ađutantom. Barjaktar nosi alkarski barjak, a pobočnici mu i vojvodin ađutant isukane sablje u desnici. Za ovima u dvoredu jaši četa alkara s kopljima. Na začelju povorke je alajčauš (zapovjednik čete alkara kopljanika). Arambaša i alkarski momci u povorci idu pješice. Naoružani su kuburama, jataganom i puškom, a odjeveni u svečanu starinsku nošnju naroda Cetinske krajine. Momačka četa stupa jednolično i dostojanstveno, u ritmu koračnice koju svira limena glazba. Ne osvrću se ni lijevo ni desno. Alkarska četa je na bogato urešenim konjima, odjevena u izvornu vitešku odoru sinjskih branitelja s početka 18. stoljeća. Na glavi alkara je kalpak od kunovine i perjanica od čapljin perja. Gaće (hlače) i dolama su od najbolje modre čoje, bogato vezeni srebrnim ukrasima. Ispod dolame je brokatni korzet i bijela košulja, a na nogama čizme s mamuzama i galunima. Naoružani su s oko 3 metra dugačkim drvenim kopljem sa željeznim šiljkom i sabljom o lijevom bedru. U viteškom alkarskom natjecanju sudjeluju samo alkari kopljanici, a slavodobitnik je onaj koji u tri trke gađanjem u alku sakupi najviše punata (bodova). Alkar u punome trku, jašući po alkarsku, nogu duboko u stremenima i bez odizanja sa sedla, gađa kopljem u alku koja visi na sredini konopa što je rastegnut vodoravno između dva stupa zadjevena na okrajima trkališta. Alka je postavljena na visinu od 332 centimetra, računajući od njezine sredine do zemlje. Udaljena je 160 metara od starta, a alkar tu udaljenost mora prijeći u 13 sekundi. Postoji jedno zanimljivo natjecateljsko pravilo: ako alkar pogodi alku i odbaci je, pa je opet u zraku pogodi u bilo koji od razdjeljaka i alka mu ostane na koplju, tada mu se na broj bodova dobivenih tim pogotkom dodaju još tri dopunska boda. U slučaju da dva ili više alkara nakon treće trke imaju isti broj punata, vrši se pripetavanje (doigravanje, nadigravanje, foranje). Na kraju natjecanja vojvodin pobočnik izvješćuje vojvodu koji alkar ima najviše punata. Vojvoda mu zapovijeda da ga dovede.

Kad ađutant doprati alkara pred vojvodu, vojvoda ga proglašava slavodobitnikom stavljajući mu hrvatsku trobojnicu (plamenac) na koplje. Taj svečani čin popraćen je pucanjem mačkula s bedema staroga Grada.⁹⁴

"I sama znaš kol'ko Alka znači svin Sinjanima, al' i ciloj Cetinskoj kraj'ni. I prava je šteta šta svak ne zna o njoj onol'ko kol'ko je ona zasluž'la. A sad ću ja teb' ispričat ono šta ti je meni priča moja ćaća i did, a i ono šta san ja sam sazna kroz ovi moji šesdeset godina. Tisuću sedansto petneste god'ne Turčini su ti se bili namir'li na Sinj. Cili narod je zna šta su i kakvi su Turčini, pa su se svi uvat'li bižat kol'ko su i' noge nos'le. Par njih, kol'ko je u Sinju ostalo, a među nj'ma ti je bijo i fra Pava Vučković, sklon'lo se u tvrđavu. Sa sobom su ti bili pon'li Gosp'nu sliku. Samo da ti i ovo napomenen, ta Gospina slika u Sinj ti je donesena iz Rame, a očuvala se svo ovo vrime, i kroz ratove, pljačkanja, uništavanja... I znači, dede, di smo ono stali? A kod bižanja u tvrđavu. Znači, oni su se tamo sklon'li, a onda je počeo napad Turčina. To rušenje i paljenje trajalo ti je nekol'ko dana, ali ovi šta su bran'li Sinj se nisu tili pridat. Kazivalo se da su Turčini, cilo vrime dok su napadali Sinj, pod tvrđavon viđali jednu ženu kako šeta oko te tvrđave. Ljudi su se cilo vrime mol'li Gospi, u njoj su nalaz'li snage i vjere za neodustajat i ić dalje. I na kraju ti je mala sinjska vojska usp'la pobjed't jake Turčine koji je bilo priko pedeset iljada. To ti je bilo četrnest osmog. A sutradan, znači petnestoga, na nebu ti se pojav'la ajmo reć ka presl'ka jedne žene, obris među oblac'ma, sva u svitlosti, lipa, obasjana. I svi su ti virovali da je to bila Gospa. Virovali su i da in je ona pomogla da pobjede tursku vojsku, i zato su jon u čast naprav'li zlatnu krunu. I u čast te pobjede nad Turčinima počela ti se trkat alka. Znači još tisuću sedansto petneste godine. Alka ti se trkala svake godine, nije ni janput priskočena. A triban li ti pričat o tome kako ide alka, ko sve u njoj ima? Ajde i to ću. Alka ti započ'nje povorkon koju vodi arambaša, iza njega ide četa alkarski momaka. Svi bi ti oni bili stas'ti, ko od brda odvaljeni. A imali su i brčine – svaki bi se ponosio svojin brkon, šta veći brk to bolja junačina. Ti alkarski momci pomažu alkarima. Svaki alkar ima svog alkarskog momka. Iza nji' idu barjaktar, alkarski vojvoda, on ti imade najvišu čast tute, i onda idu alkari, na konjima i s kopljima, obučeni u starinsku nošnju. I konji su isto ukrašeni. Nije imalo mane ni ono šta su alkari nosali, a ni ono šta je bilo na konjiman. Sve u sjaju, ukrašeno, izglanjcano. Zadnji među nj'ma ide alajčauš, a on bi ti uvijek bio zero drukčije obučen od ostali alkara. Kad bi kren'la trka, a imadu tri, unda svaki alkar, s konjen u punon galopu, gađa u željeznu alku koja je obišena na konapu koji je rastegn

⁹⁴ Jurić, Šime, *Sinjska alka – informativni vodič po Cetinskoj krajini*, Odbor za proslavu 250. godišnjice Sinjske Alke, Zagreb, 1965., str. 17-19.

*priko trkališta, negdi po njegovoj sredini. Koplje in je dugo tri metra. Pogodak u mali srednji kolut daje tri punta, u oni gornji dva punta, a u ova dva sa strana jedan punat. Onaj alkar koji skupi najviše punata, nakon sve tri trke, on je slavodobitnik. Ako alkari imaju isto punata, nji' dva il' više nji, onda poč'nje pripetavanje – alkari ponovo gađaju sve dok se ne dobije pobjednik. Kad bi tako bilo pripetavanje, nama ti je to bijo znaš koji gušt. Cile bi palke bile na nogaman kad bi išli trkat pripetavanje. Alkarske svečanosti poč'nju u petak, prije Alke ti se trče Bara i Čoja. I Bara i Čoja se isto slave, al' nisu ko Alka. Ona je posebna, i uvijek bi se najviše i slavijo koji bi taj dan pobjedio. Kod slavodobitnika je uvijek bila vel'ka fešta. Častijo bi sve koji god bi svrat'li, a pečenog i vina nikad nije manjkalo. Znači Alka je uvijek u ned'lju. Nisan ti spomenijo, alkar more bit samo onaj koji je rođen u Sinju, ne smi bit rođen digdi drugo."*⁹⁵

*Oj Sinju grade, zlatni buzdovane, od davnine junački megdane, u tebi se legu sokolovi,
Cetinjani mladi vitezovi...*

(fra Andrija Kačić Miošić)

⁹⁵ Kazivač: Jakov Pletikosić, rođen 1955. u Sinju.

12. Zaključak

Sva materijalna, duhovna i socijalna dobra koja su nastajala i razvijala se kroz stotine i tisuće godina sadržana su, a i najbolje očuvana, u narodnom životu i običajima. To nam potvrđuje i sadržaj ovog diplomskog rada gdje je predstavljena i prikazana tradicijska kultura Cetinske krajine. Predaje, anegdote, pjesme, religijski običaji, Sinjska alka i sve ostalo što je prikazano svjedoči o iznimnoj važnosti kulturne baštine, ali i o nedostatnoj brizi o njenom očuvanju. Usmena riječ kao takva, temelj je na kojem počiva svaka moguća književnost ikada nastala. Umjesto da bude prva i najbitnija, često je nažalost, nedovoljno cijenjena i stavljena u drugi plan.

Kulturna baština prikazana u ovom radu svjedoči i o mentalitetu jednog mjesta – način razmišljanja i života stanovnika Cetinskog kraja vidljiv je i u njihovim običajima. To nam jasno potvrđuju i primjeri poput ojkalice ili Sinjske alke. Svaka je generacija ostavila dio sebe u svakom običaju i upravo je to ono što nas čini posebnim i različitim od drugih, ne samo stanovnike Cetinske krajine, nego hrvatski narod općenito.

Ono što je poruka ovog diplomskog rada jest koliko moramo cijeniti i poštivati svoju baštinu, običaje i tradiciju te se ponositi onime na čemu je nastala današnjica kakvu poznajemo. Ono što je vidljivo kroz priče kazivača jest i težina života koji su tada vodili. Siromaštvo, neimaština i težak fizički rad obilježili su njihove živote, ali ipak je u svakom njihovom kazivanju prisutna radost i nostalgija za trenucima u kojima su ljubav, dobrota, nada te vjera u Boga i ljude bile životne vodilje. Njihove životne priče svjedoče nam o jednom vremenu koje je sačuvano samo u njihovim sjećanjima jer je danas većina običaja zaboravljena ili se rijetko provode. No, bez obzira na sve što nas u životu čeka, bez obzira na sve ono i lijepo i ružno, i suze i smijeh, nikada ne smjemo zaboraviti odakle smo potekli. Nikada se ne smijemo sramiti svojih korijena i svojih predaka. Moramo čuvati svoju baštinu i tradiciju, na njoj graditi svoju bolju budućnost jer ona i jest njezin temelj. Budimo bolji ljudi, bolji narod, nemojmo prodavati svoju kulturu, svoju djedovinu, sve ono bez čega danas ne bi ni postojali.

"Čovjek samo srcem dobro vidi. Bitno je očima nevidljivo"

Mali princ

Rječnik

A

ađutant – pomoćnik, pobočnik
alajčauš – zapovjednik čete alkara
arambaša – vođa čete alkarskih momaka
aždaja – zmaj

B

babine – darivanje žene nakon poroda
bičve – čarape
blagosov – blagoslov
bukara – drvena posuda za piće

C

cilo – cijelo
cviće – cvijeće

Č

čarati – šarati
čoja – fino sukno, služi za izradu
alkarske odore

Ć

ćaća – otac
ćerce – kćeri
ćikara – šalica
ćikolada – čokolada

D

dasa – frajer
dica – djeca
did – djed
digdi – negdje
digod – ponekad
dikad – ponekad
dite – dijete
divojka – djevojka
doklen – dok
dolama – svečani alkarski kaput
dota – miraz
dotarica – djevojka bez braće
dur – trajanje
dvajst – dvadeset

G

gaste – novac
gra – grah
grij – grijeh
gušt – užitak

I

iđe – ide
igruša – igra
iljadu – tisuću
inako – ionako
ištemo – tražimo
izist – pojesti

J

janput – jedanput

jist – jesti

jon – joj

jopet – opet

K

ka – kao

kadno – kada

kaki – kakvi

kakono – kako

kalpak – visoka kapa valjkasta oblika

kaška – žlica

kašnje – kasnije

kazat – reći, ispričati

ki – kao

kogot – netko

kolko – koliko

kolkoš – puno, mnogo

kruv – kruh

L

lipo – lijepo

lito – ljeto

M

mačkare – maškare

manistra – tjestenina

manit – lud

mašit se – uzeti, probati

mater – majka

more – može

N

najprišnije – najbitnije

nako – onako

nan – nam

nanovo – ponovo

naoposon – naopako

naresti – narasti

našalat – našalit

nega – nego

nemereš – ne možeš

NJ

njijov – njihov

O

oće – hoće

oraj – orah

ošinit – udariti

oš-neš – hoćeš-nećeš

oveme – ovome

ozada – otraga

P

palke – tribine
pentrati – penjati
pepe – pepeo
pijetić – tanjurić
pojist – pojesti
pojta – štala
poslin – poslije
prao – zaista
pripetavanje – nadmetanje
prिति – prijetiti
prитvorilo – pretvorilo
prova – proba
provavat – probavati
prut – štap
punat – bod

R

rastovina – hrastovina
rič – riječ

S

sist – sjesti
skalini – stepenice
smit – smjeti
smotan – nespretan
spiza – hrana
susid – susjed
suvo – suho
svića – svijeća
svr – iznad
svugdi – svugdje

Š

šenica – pšenica
špag – konop
šugoman – ručnik

T

tice – ptice
tit – htjeti
tude – tu
tuder – tu
tute – tu

U

ujitra – ujutro
uncut – nestaško
unda – onda
uno – ono
uvik – uvijek

V

vako – ovako
vas – sav
vela – vrsta
velka – velika
vinčanje – vjenčanje
vira – vjera
vrime – vrijeme

Z

zajno – zajedno
zavit – zavjet
zdilica – zdjelica
zera – malo

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Popis kazivača: Dragica Šima Jerkan, rođena Zorica, 1935. u Hrvacama

Ana Vidić, rođena Zorica, 1942. u Hrvacama

Jakov Pletikosić, rođen 1955. u Sinju

Literatura

1. Borković, Velimir, *Cetina – između Svilaje i Kamešnice*, Ogranak Matice Hrvatske u Sinju i Pokret prijatelja prirode „Lijepa Naša“ – Ogranak Sinj: Sinj, 1995.
2. Bošković-Stulli, Maja, *Usmeno pjesništvo u obzorju književnosti*, MH, Zagreb, 1984.
3. Bošković-Stulli, Maja, *Usmene pripovijetke i predaje*, SHK, MH, Zagreb 1997.
4. Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
5. Botica, Stipe, *Lijepa naša baština* (književno-antropološke teme), Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998.
6. Buljac, Mirko, *Hrvace – župa Svih svetih*, Knjižnica zbornika "Kačić" – Monografije, dokumenti, građa... Br. 40., Split, 2004.
7. Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrсни običaji, Korizmeno-uskrсни običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997.
8. Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 10, No, 10/2, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 399-435.
9. Dragić, Marko, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. IX, No, 9/1, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 269-313.
10. Dragić, Marko, *Sveti Nikola biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 22, No. 1., Etnografski muzej, Split, 2015., str. 5-42.
11. Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.

12. Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 4, Split, 2010., str. 467-488.
13. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
14. Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 414-440.
15. Dragić, Marko, *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu, br. 1, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 96-117.
16. Dragić, Marko, *Apotropijski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, br. 3, Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2007., str. 369-390.
17. Dragić, Marko, *Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 11/1, No. 11, Zadar, 2016., str. 149-179.
18. Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu br. 1 (1-196), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008, str. 67-91.
19. Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol.8/1, No.8., Zadar, 2012., str. 155-188.
20. Dragić, Marko, *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, Vol. 68., No.3., 2013., 417-426.
21. Dragić, Marko; Sunara, Nikola, *Suvremeni zapisi tradicijske baštine u Ceri*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, No. 5, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, 2012., str. 155-174.
22. Jurić, Šime, *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj Alki*, Viteško alkarsko društvo Sinj, Logos, Split, 1988.
23. Jurić, Šime, *Sinjska alka – informativni vodič po Cetinskoj krajini*, Odbor za proslavu 250. godišnjice Sinjske Alke, Zagreb, 1965.
24. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
25. Kolak, Josip Feđa, *Sinjska Alka – pokretni spomenik kulture nulte kategorije na tlu Jugoslavije*, Viteško alkarsko društvo Sinj, Sarajevo, 1985.
26. *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 1, napisale Maja Bošković – Stulli i Divna Zečević, Liber, Mladost, Zagreb, 1978.

27. Rihtman-Auguštin, Dunja *Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb 1995.
28. *Usmene pripovijetke i predaje*, priredila Maja Bošković-Stulli, SHK, MH, Zagreb 1997.

Internet izvori:

1. https://hr.wikipedia.org/wiki/Cetinska_krajina (pristupljeno 7.10.2016.)
2. <http://free-st.htnet.hr/Sinj/povijestsinja.html> (pristupljeno 7.10.2016.)
3. <http://www.visitsinj.com/hr/povijest/20/povijest> (pristupljeno 11.10.2016.)
4. https://hr.wikipedia.org/wiki/Sodoma_i_Gomora (pristupljeno 15.10.2016.)
5. http://www.smn.hr/katehetski/prigodno/Sveta_Lucija_mucenica_zastitnica_slijepih_vjeronauk.pdf (pristupljeno 17.10.2016.)
6. <http://www.gospa-sinjska.hr/index.php/kroz-proslost/51-povijest-stovanja-gospe-sinjske> (pristupljeno 22.10.2016.)
7. <http://www.visitsinj.com/hr/Etno/7/narodni-obicaji> (pristupljeno 27.10.2016.)
8. <http://hjp.znanje.hr/> (pristupljeno 29.10.2016.)
9. <http://www.nevest-cera.net/page14.php> (pristupljeno 2.11.2016.)
10. <http://www.visitsinj.com/hr/Etno/11/sinjska-rera> (pristupljeno 2.11.2016.)

SAŽETAK

Suvremena etnografija tradicijske kulture u Cetinskoj krajini

Kao što kaže i sam naslov, tema ovog diplomskog rada jest prikaz suvremene etnografije tradicijske kulture u Cetinskoj krajini. U ovom slučaju to se odnosi na: predaje, anegdote, crkveno-pučku baštinu, starinske igre, svadbene običaje i rađanje, ojkalice te Sinjsku Alku. Rad se velikim dijelom oslanja na riječ kazivača, a kroz prikupljenu je građu vidljiva stoljetna tradicija Sinja i okolnih mjesta, osobito malog sela Hrvace.

U prvom dijelu rada predstavljena je sama Cetinska krajina, grad Sinj i selo Hrvace, te njene geografske, povijesne i društvene okolnosti. U daljenjem radu naglasak je na crkveno-pučkoj baštini, odnosno riječima samih kazivača koji opisuju različite običaje vezane uz pojedine blagdane. Posebno je istaknut blagdan Velike Gospe, odnosno Čudotvorne Gospe Sinjske. Prikazani su i različiti običaji vezani uz svadbu, odnosno vjenčanje, zatim rađanje, starinsko svečano odijevanje, starinske igre te ojkalice. Na samom kraju, prikazana je Sinjska Alka, koja je simbol Sinja i Cetinskog kraja.

Cilj rada jest uvid u baštinu Cetinskog kraja, odnosno prikaz tradicije i običaja koji se sve manje i manje prakticiraju te nažalost, padaju u zaborav. Na ovaj se način želi dati doprinos njenom očuvanju te omogućiti daljnji prijenos, ako već ne prakticiranja samih običaja, onda makar njihove usmene riječi.

Ključne riječi: Cetinska krajina, tradicija, narodni običaji, ojkalice, Sinjska alka.

SUMMARY

Contemporary ethnography of traditional culture in the Cetina region

As it says in the title, the subject of this thesis is representation of contemporary ethnography of traditional culture in the Cetina region. In this case it refers to: stories, anecdotes, church-folk heritage, antique games, wedding customs and birth, *ojkalice* and *Sinjska Alka*. The work relies heavily on word of narrators, and what's visible through the collected material is an old tradition of Sinj and the surrounding areas, especially the small village of Hrvace.

The first part presents Cetina region, town of Sinj and the village Hrvace and its geographical, historical and social circumstances. In further work, focus is on church-folk heritage and on the words of narrators who are describing various customs associated with certain holidays. It emphasizes the Feast of the Assumption and the Miraculous Lady of Sinj. Different customs are shown – the ones related to marriage, birth, antique ceremonial clothing, antique games and *ojkalice*. At the very end, there is a representation of *Sinjska Alka*, which is a symbol of Sinj and Cetina region.

The purpose of this work is an insight into the heritage of Cetina region, display of the traditions and customs that are becoming less and less practiced and unfortunately, fall into oblivion. This thesis wants to contribute to its preservation and allow further transmission, if not practicing these customs, then at least their description.

Keywords: Cetina region, tradition, customs, *ojkalice*, *Sinjska Alka*.

